

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

מתוך סעודה שלישית פרשת

קדושים תשי"ט

דברי אמונה והתחזקות בתוך אורך הגלות

- בכח עסק התורה אין להתיירא משום אומה • ירושת הארץ הוא בתנאי שמירת התורה • הנאולה תהיה בזכות התורה של חשב"ר בעיקבא דמשיחא • גודל הנסיון והרכותא להמתין כל כך שנים על הנאולה • אני המְשַׁעֲבֵדִין ואני הנוֹאֵלִין • בני ישראל "המאמינים" אין שואלין קושיות על הנהגת הבורא ב"ה • אמונה הוא דוקא בדברים שאין מבינים בשכל • "אמונה" שורש הכל • טעם השבועה שלא יגלו את הקץ • מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון • משל המקל שחקק בו קמיע • ביאור פסוק שְׁמַחְנוּ כִּימוֹת עֲנִיתֵנוּ •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ט לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 101

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 3333419-72-972+)

צו הערך די תורה קדושים תשי"ט

דרוקט: # → 719 → 3 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

32 מיינוט) נישט קלאָר

☆☆☆☆

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יחזקאל יודא וויינגארטן הי"ו

לרגל שמחת נישואי בנו החתן יעקב יצחק נ"י - עב"ג בת הרב יחזקאל שארף שליט"א
זכות לימוד התורה דרבים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווג יעלה יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזִכְרוֹן •

הרבני החסיד הי' רבוק בצדיקי אמת ובמיוחד לרבינו הק' זי"ע
מוה"ר אליהו בן מוה"ר אברהם משה ז"ל לאנדא
נפטר י' אייר תשנ"ח

הרה"ח מוה"ר זיידא ישראל חיים בן מוה"ר אלקנה הלוי ז"ל קרוים
נפטר ח' אייר תשכ"ט לפ"ק

האשה החשובה מרת לאה ריזל ע"ה בת מוה"ר מנשה אליעזר הי"ו
נפטרה י"א אייר תשע"ה

הרבנית רייזא ב"ר אלטר פנחס ע"ה - הרבנית משארמאש. נפטרה ו' אייר תשמ"ח

הרה"ק רבי ישעי' ב"ר משה זצ"ל מקערעסטיר - יומא דהולולא ג' אייר

תנצב"ה

KolSatmar.com

קושיות ודיוקים בפרשת ערלה ונטע רבעי

א

[וכי] תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו, שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלוים לה'. ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו אני ה' אלקיכם].

קושיא א

להבין הטעם שמוסיים בכאן הכתוב אני ה'

א) דארף מען צו פארשטיין וואס ער לאזט אויס אני ה'.

[דבפשוטות הוא כמו שמפרש רש"י]² אני ה' מיינט דאך [שאני נאמן] איך וועל צאלן דעם שחר. [ועל זה קשה] ס'שטייט דאך ארויס שוין אז ס'וועט זיין להוסיף לכם תבואתו³, שטייט דאך ארויס [שכרו].

[ובכלל הלא] אויף יעדער מצוה איז דאך דא א שחר, יעדע מצוה. דאס איז דאך אייביג [שהקב"ה נאמן לשלם שחר בכל מצוה ומצוה], .. וואס עפעס דירעקט ביי דעם [הוזהר] להוסיף אני ה', ס'איז דאך אלדינגס אזוי, יעדע תנועה, וואס זאגט ער עפעס דא אני ה'. [ואף שנאמר כן בפרשתו על כמה מצות, הרי] אין הכי נמי, [איבעראל] וואו ס'שטייט אזוי, דארף אלץ האבן א פשט.

ב

קושיא ב

במדרש רבה מביא לכאן משל מן הלסטים, שישראל נתייראו מן האומות, והשיב הקב"ה שיעסקו בתורה ושוב לא יתייראו דער מדרש זאגט אין מדרש רבה⁴, זה שאמר הכתוב (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה, אין מדרש רבה ברענגט ער דערויף, הייבט ער אן משל למלך, א משל, א מלך האט געשיקט את בנו לפרקמטיא, ער האט אים געשיקט האנדלען, האט ער [בנו] געזאגט אני מתיירא מן הלסטים אויפן וועג, און [אפורטין] וואס ס'איז על הים,

^א חסר קצת בתחילתו על הרעקארדינג.

^ב ברש"י כאן: אני ה'. אני ה' המבטיח על כך, ונאמן לשמור הבטחתי. (ועיין רש"י וואו ו, ב).

^ג וכפירוש רש"י: להוסיף לכם תבואתו. המצוה הזאת שתשמרו תהיה להוסיף לכם תבואתו, שבשכרה אני מבורך לכם פירות הנטיעות. היה רבי עקיבא אומר דברה תורה כנגד יצר הרע, שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם, לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו.

^ד במדרש רבה (כה, א): וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, הה"ד (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה. רב הונא בשם רבי בנימין בן לוי אמר, משל למלך שאמר לבנו צא לפרקמטיא, אמר לו, אבא מתירא אני בדרך מהלסטים וביים מפני אפורטין. מה עשה אביו, נטל מקל וחקקו ונתן בו קמיע, ונתנה לבנו, ואמר לו יהי המקל הזה בידך ואי אתה מתיירא משום בריה. אף כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אמור לישראל בני עסקו בתורה ואין אתם מתייראים משום אומה. אילו נאמר עץ חיים היא לעמלים בה, לא היתה תקומה לשונאי ישראל, אלא למחזיקים בה. אילו נאמר אָשֶׁר לא יִלְמַד, לא היתה תקומה לשונאי ישראל, אלא (תבא כו, כו) אָשֶׁר לא יָקִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הזאת, לכך נאמר עץ חיים היא למחזיקים בה וכו'. כי בצל החכמה בצל הכסף (קהלת ז, יב), אמר רבי אחא בשם רבי תנחום בר רבי חיאי, למד אדם ולימד ושמר ועשה, והיתה סיפק בידו למחות ולא מיחה, להחזיק ולא החזיק, הרי זה בכלל ארור. הדא הוא דכתיב (דברים כו, כו) אָרוּר אֲשֶׁר לא יָקִים. רבי ירמיה אמר בשם רבי חיאי, לא לָמַד אדם ולא עָשָׂה ולא שָׁמַר ולא לָמַד לאחרים, ולא היתה סיפק בידו להחזיק, והחזיק, ולא למחות ומיחה, הרי זה בכלל ברוך [אָשֶׁר יָקִים].

עוד שם במדרש (כה, ב): שמעון אחי עזריה אמר משמו [של עזריה אחיו]. והלא שמעון היה גדול מעזריה [ולמה אמר משמו]. אלא על ידי שהיה עזריה עוסק בפרקמטיא, ונתן בפיו של שמעון, לפיכך נקרא הלכה על שמו. ודכותה (ברכה לג, יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר שָׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָּךְ וַיִּשְׁכַּר בְּאַהֲלִיךָ, ולא ישכר גדול היה מזבולן? אלא על ידי שהיה זבולן מְפָרֵשׁ מישוב [לתוך הים] ועוסק בפרקמטיא ובא ונתן לתוך פיו של יששכר, נתן לו שחר בעמלו, לפיכך נקרא הפסוק על שמו, שנאמר שָׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָּךְ וַיִּשְׁכַּר בְּאַהֲלִיךָ וכו'.

פון די ליסטות וואָס זענען אויפן ים. האָט דער פּאָטער אים געזאָגט, איך וועל דיר געבן אַ מַקָּל בִּידָך, אין דעם מקל איז דאָ אַ קמיע, אַז דו וועסט האָבן דעם מקל אין די האַנט איז אַין אַתָּה מתיירא פון קיין שום בריה.

כך, אידן האָבן געזאָגט, דאָ בעולם הזה האָבן זיי מורא, האָבן זיי מורא פון די אַלע [אומות] וואָס מ'באַגעגנט, זיי זענען ווי לסטים. האָט זיי דער בורא כל עולמים געזאָגט, לכו עֲסֻקוּ בַתּוֹרָה ואִין אַתֶּם מתייראים פון קיין שום [אומה], מ'זאָל עוסק זיין בתורה, דאָרף מען נישט מורא האָבן. [והפסוק עַץ חַיִּים הִיאַ לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, רומז דהתורה הוא כעץ המקל דהמחזיקו בידו אינו מתיירא משום בריה].

[וממשיך המדרש]: אילו היה כתיב עץ חיים היא "לְעַמְלִים" בָּהּ, לא היתה להם תקומה^ה, ס'שטייט נאָר "לַמַּחְזִיקִים" בָּהּ.

[והיינו כִּין] אפילו לא למד ולא לימד, נאָר ער האָט מחזיק געווען די תורה הקדושה [במה שנתן תמיכה לתלמידי חכמים], שטייט אויך [עץ חיים היא] לַמַּחְזִיקִים בָּהּ. אַזוי שטייט אין מדרש.

ג
וצ"ב השיכות מכל זה לפרשת ערלה ונטע רבעי

ב) לכאורה וואָס [האָט דאָס אַ שייכות], וואו קומט דאָס עפעס צו די גאַנצע פרשה פון ערלה גראָד [=דוקא], פון ערלה, [ולאפסוק] ונטַעְתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכָל וגו', די מצוה פון "ערלה" און "נטע רבעי". ס'האָט נישט קיין [שייכות], ווי קומט אָהער דער גאַנצער דרש, אַז מ'האָט מורא געהאָט פון די אומות [ומה שהשיב להם עסקו בתורה וכו'].

ד
ומה שקשה עוד שמתחיל "בעסק" התורה, ומסיים "בהחזקת" התורה, זה יש ליישב דבלשון עסק הכוונה גם על עסק משא ומתן לצורך החזקת התורה

און [גם יש לדקדק] ער הייבט אָן "עֲסֻקוּ בַתּוֹרָה", און ער לאָזט אויס "לַמַּחְזִיקִים" בָּהּ [שקאי על תומכי התורה], דאָס איז דאָךְ ווייניגער ווי עֲסֻק בַתּוֹרָה. [אמנם זה יש ליישב, כִּין מ'קען זאָגן ער מיינט [במה שאמר] "עֲסֻקוּ" בַתּוֹרָה, "בְּעֵסֶק" [המשא ומתן].]

אַזוי ווי ער זאָגט ווייטער (בהמדרש בפסקא ב, הובא בסוף הערה ד) [בענין] יששכר און זבולון, [וודורש הפסוק] בְּצֹל הַחֶכְמָה בְּצֹל הַפֶּסֶף, [וכן כִּין] ביי אים הייבט ער אָן שְׂמַח זְבוּלָן וגו', [ביין זבולון, ווייל ער האָט מחזיק געווען יששכר^ה] [שהיה עוסק בתורה]. לכאורה דאָס הייסט אויכעט בלשון "עֵסֶק", ווייל ער [זבולון] האָט 'עוסק' געווען אין משא ומתן [וועל ידי זה היה יכול יששכר לעסוק בתורה], אפשר. ממילא איז נישט קיין קשיא [דיוק זה].

ה
אבל עכ"פ השיכות מכל זה לכאן צריך ביאור

אַבער על כל פנים [דיוק הראשון קשה], דאָס גאַנצע [ענין עסק והחזקת התורה] וויאָזוי דאָס שטעלט זיך אַריין אין דעם [פסוק] וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ ונטַעְתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכָל, אין דער פרשה פון ערלה, איז דאָךְ אַביסל שווער וואו קומט דאָס אָהער.

^ה ומפרש מהרז"ו: דזה לא יתכן שיהיו כל ישראל עמלים בתורה תמיד, כי מי יחרוש ומי יזרע וכדומה.

קושיא ג

כעין זה מצינו במדרש תנחומא וילקוט, שדרשו פרשה זו על תינוק הבא ללמוד תורה.

וגם סימו שם בענין החילוק בין עולם הזה לימות המשיח, דעכשו יש שכחת התורה או מיתה, משא"כ לעתיד

לעולם זאגט ער כעין זה דא אין ילקוט (רמז תרטו), און אין תנחומא¹ (סימן יד), און דאס ברענגען דאך די פוסקים אויך, אויף דעם ענין אז ס'גייט ארויף נפסקי פרשת ערלה] אויף א תינוק ווען ער איז יונג און ער הייבט אן צו לערנען תורה, בן חמש לַמִּקְרָא (אבות ה, כא).

[ועל זה אמר] שֶׁלֹש שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים, [והם ג' שנים ראשונים] ווען א תינוק איז נישט עוסק בעמלה של תורה, ובשנה הרביעית הייבט מען מיט אים אן צו לערנען, .. אזוי שטייט אין מדרש ילקוט און תנחומא דא אויף דעם פסוק [דקא] אויף א תינוק, דרש'נען זיי אויס אלץ דעם פסוק אויף א תינוק וואס ער איז בא ללמוד דברי תורה. לאזט אויס דער מדרש [ילקוט] צום סוף, בעולם הזה לומדים תורה ומשכחין, מ'פארגעסט, אבער לעתיד וועט "הקדוש ברוך הוא" לערנען מיט אידן תורה [שנאמר וְכָל בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה'] , וועט מען שוין קיינמאל נישט פארגעסן². אזוי שטייט אין ילקוט.

אין תנחומא שטייט אויך די מימרא [שבסופו, רק באופן אחר קצת, דאיתא שם] בעולם הזה לערנט מען מיט אים תורה [עם בנו וְיָגַע עִמּוֹ], און חלילה רחמנא ליצלן מ'איז מתים, אבער לעתיד וועט דאס מער נישט זיין. דאָרט [בתנחומא] פירט אויס [=מסיים] דער מדרש 'אזוי'.

¹ במדרש תנחומא (סימן יד) וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְגו' וְעֲרֵלְתָם וּגו'. הכתוב מדבר בתינוק, שֶׁלֹש שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים שאינו יכול להשיח ולא לדבר. ובשנה הרביעית יִהְיֶה כָל פֶּרִי קֹדֶשׁ, שאביו מקדישו לתורה. הלולים לה', מהו הלולים, שהוא מהלל להקב"ה. ובשנה החמישית תאכלו את פֶּרִי, משעה שהוא מתחייב (וגירסת הילקוט: שהוא 'מתחיל') לקרות בתורה. מכאן ואילך להוסיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, מכאן שנו רבותינו (אבות ה, כא) בן חמש שנים למקרא בן עשר שנים למשנה. לפי שבעולם הזה, אדם מישראל מוליד בן, מוליכו לבית המדרש, יָגַע עִמּוֹ ומלמדו תורה. גָּרְמוּ עֲנוּת הוּא מֵת ואינו שם ממנו. אמר להן הקב"ה, בעולם הזה על ידי שיצר הרע מצוי בככם אתם חוטאים ובניכם מתים, אבל לעתיד לבא אני מסיר יצר הרע מכם ומבניכם, ואתם מולידים ושומחים, שנאמר (ישע' סה, כג) לֹא יִיָּגַעוּ לְרִיק וְלֹא יִלְדוּ לְכֶהֱלָה.

ובילקוט שמעוני (רמז תרטו) מביא דרש כמו בתנחומא, אבל בסיום הענין בהחילוק בין עולם הזה לעולם הבא, מובא שם בזה"ל: בעולם הזה אדם מלמד את בנו תורה ומשכחה, אבל לעתיד לבא הקב"ה מלמדה, שנאמר (ישע' נד, יג) וְכָל בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה' יָרֵב שְׁלוֹם בְּנֵיךְ.

² בדרכי משה (להרמ"א טור י"ד סימן רמה, ד): וכתב הרב האברבנאל (בספר נחלת אבות, פרק בעשרה מאמרות, אבות ה, כא) כי יש אומרים דאע"כ דבן חמש למקרא, בן שלש שנים לאותיות, ללמוד אותיות התורה. ומצאו להם סמך מן המדרש (תנחומא קדושים) שֶׁלֹש שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים ובשנה הרביעית קֹדֶשׁ הַלּוּלִים, ר"ל ללמוד אותיות התורה. ובפרישה (י"ד שם, ח): בן חמש למקרא וכו'. ומכל מקום מלמדין אותו כ"ב אותיות התורה מיד אחר שיהיה בן שלש, ומביאין אסכתא ממה שכתוב שלש שנים יהיה לָכֶם עֲרֵלִים ובשנה הרביעית קודש הַלּוּלִים לה', והאדם דומה לעץ כמו שכתוב (דברים כ, יט) כי האדם עץ השדה, וכ"כ הר"י [אברבנאל] במסכת אבות. ועיין בשלחן ערוך (שם סעיף ח): מכניסים התינוקות להתלמד בן חמש שנים שלימות וכו'. ועל זה כתב הרמ"א: ומכל מקום מיד שיהיה בן שלש יתקן תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה. כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה. - ועל זה כתב הטורי זהב: ורמז לדבר, שלש שנים ערלים יהיו וגו'.

³ כי מדריגה זו להיות למדים ואינם שוכחין, תלוי בשמיעת התורה מפי הקב"ה. וכמבואר במדרש רבה שיר השירים (א, טו) בפסוק יִשְׁקֵנִי מְנֻשְׁקוֹת פִּיהוּ: בשעה ששמעו ישראל אֶנְכִי ה' אֱלֹקֶיךָ, נתקע תלמוד תורה בלבם והיו למדים ולא היו משכחין, באו אצל משה ואמרו, משה רבינו תעשה את פרוזביון שליח בינותינו, שנאמר (יתרו כ, טו) דַּבֵּר אֲתָהּ עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָהּ, וְעָתָה לָמָּה נָמוֹת (דברים ה, כא) וכו'. חזרו להיות למדים ושוכחים, אמרו מה משה בשר ודם עובר אף תלמודו עובר. מיד חזרו באו להם אל משה, אמרו לו משה רבינו לווי יגלה לנו פעם שניה, לווי יִשְׁקֵנִי מְנֻשְׁקוֹת פִּיהוּ, לווי יתקן תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה. אמר להם אין זו עכשיו, אבל לעתיד לבא הוא, שנאמר (ירמ' לא, לב) וְנָתַתִּי אֶת תּוֹרַתִּי בְּקֶרֶבְךָ וְעַל לִבְךָ אֶקְבְּעָהּ.

ז

מלבד מה שקשה על כל הענין, מה שייך זה לכאן וכדלעיל. קשה גם כן להבין למה מביא החילוק שבסיום דבריו בין לימוד התורה שבעולם הוה ללימוד התורה שבימות המשיח, דמה שייך זה לכאן דייקא, והלא זה שייך כמו כן בכל התורה

(ג) לכאורה דאם [החילוק בין עולם הזה ובין לעתיד לבא] קער דאך אויך נישט אַהער צו דעם גאַנצן דרש דאָ פון ערלה.

מילא דער רמז פון די ג' שנים [של שנות התינוק] און די פערטע יאָר, און די פינפטע יאָר, אַלעס האָט אַמאָל פּלאַץ דאָרטן אין פסוק [שנדרש הכל בתוך לשון הכתוב, באופן שרומז לשנות האדם. ומה שקשה איך שייך זה לענין ערלה, זה כבר נכלל בקושיא דלעיל (קושיא ב)].

נאָר דער 'אויספיר' אַז לעתיד וועט נישט זיין קיין שכחת התורה, דאָס אַלעס איז נאָר בעולם הזה, בעולם הזה פּלאַגט מען זיך ווען מ'לערנט, און מ'מוז זיך מייגע זיין אויף דברי תורה, און ס'איז אַזוי ווי ס'איז, ס'איז שכיח "שכחה", און 'אַלדינגס' רחמנא ליצילן, אָבער לעתיד וועט אַלעס ווערן [מתוקן], ס'וועט זיין בלע הַמּוֹת לַנֶּצַח (ישעי' כה, ח), און ס'וועט נישט זיין קיין שכחת התורה.

[על זה נוסף עתה להקשות, דלכאורה] מ'ווייסט דאָך דאָס, איבעראַל האָט דאָך דאָס פּלאַץ [שהמדרש יאמר כאן], אין די גאַנצע תורה, וואס כן] וואָס שטעלט ער דאָס גראַד אַהער אויף 'דעם' פסוק.

ח

קושיא ד

במדרש תנחומא מביא לכאן הפסוק וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וגו' בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וגו', שירושת הארץ תלוי רק בשמירת התורה, ובאם לא יגלו הימנה עד שיעשו תשובה

דער מדרש תנחומא' (סימן יא) שטעלט נאָך עפעס אַן אַנדערער דרש [בתוך פרשת ערלה], וואָס ס'איז מער חידוש.

כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִשְׁעַתְּם כָּל עֵץ מֵאֵכָל, זה שאמר הכתוב (תהלים קה, מד-מה) וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וְעַמִּים לְאֻמִּים יִירָשׁוּ, בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרֹתָיו יִנְצְרוּ. הקדוש ברוך הוא האָט געגעבן אידן אַת הָאָרֶץ, מ'האָט געגעבן אַלדינגס [כסף וזהב שדות וכרמים וערים, וכל זה רק כדי שיתעסקו בתורה, שנאמר] בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי.

ווען מ'האָט אָבער נישט געהאַלטן די תורה הקדושה, האָט מען עס צוגענומען פון זיי, מ'האָט צוגענומען ארץ ישראל און איבערגעגעבן פאַר די אומות העולם, דאָס גאַנצע וואָס אידן האָבן אָנגעגרייט האָבן דערנאָך די אומות העולם צוגענומען. אָבער לעתיד [כשיעשו תשובה] וועט מען עס צוריק געבן, איבערדעם זאָגט ער לעתיד וועט זיין וְלֹא יִנְתָּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם (עמוס ט, טו) ...

אַזוי שטייט אין מדרש.

^ט הכוונה על סיום המובא בתנחומא, ובזהירות לשונו אינו רוצה להזכירו בפיו.

^י בתנחומא (סימן יא): דבר אחר כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ, זה שאמר הכתוב (תהלים קה, מד-מה) וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וְעַמִּים לְאֻמִּים יִירָשׁוּ, בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרֹתָיו יִנְצְרוּ הַלְלוּ-ה'. וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם, כל מה שנטל הקב"ה מהעכו"ם נתן לישראל, ארצות כסף וזהב שדות וכרמים וערים, ולא נתן להם כל אלו אלא כדי שיתעסקו בתורה, שנאמר בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרֹתָיו יִנְצְרוּ הַלְלוּ-ה', והם לא עשו כן אלא וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדָרְכָם וּבַעֲלִילוֹתָם (יחזקאל לו, יז) וכי' ומה עשה להם הקב"ה, הגלה אותם מתוכה, שנאמר (נצבים כט, כז) וַיִּתְּשֵׁם ה' מֵעַל אֲדָמָתָם, מִהוּ וַיִּתְּשֵׁם, תֵּשׁ חִילָם, הִיוּ זורעין ויִגְעִין, ואומות העולם באין ונוטלין, שנאמר (שופטים ו, ג-ד) וַהֲלִי אִם יָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדִּין וְעָמְלָק וּבְנֵי קָדָם וְעָלוּ עָלָיו, וַיִּחַנוּ עָלֵיהֶם וַיִּשְׁחִיתוּ. וכשיעשו תשובה לא יבנו ואחר ישיב לא יטעו ואחר יאכל (ישעי' סה, כב), למה, שהן נוטעין ואין נותשים, שנאמר (עמוס ט, טו) וְלֹא יִנְתָּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם.

ט

וגם בזה יש להבין] וואו קומט עס אָהער דאָ צו די פרשה פון ערלה, אַז מ'האָט

פאַרדעם געגעבן אַרצות גוים [רק] בַּעבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי, און אַזוי ווי ס'וועט זיין לעתיד. ס'האָט גאַרנישט קיין שום שייכות נישט, צו די פרשה פון ערלה, [דעס] וואָס דער מדרש תנחומא זאָגט.

קושיא ה - ו - ז

האור חדש מביא מדרש פליאה: שאלות ששאל איזה מין מן רבי מאיר

דער אור חדש אין קידושין דף נ"ז^א ברענגט ער אַ מדרש פליאה:
שָׁאֵל הָאִי מֵינָא אֶת רַבִּי מֵאִיר, אַ מִין הָאֵט געפרעגט רבי מאיר, ואמר לו, אַנְתָּ
הוּא מֵאִיר דְּמִתְנִיתִין, אֵימָא לִי טַעמָא דְּעֵרְלָה. וְאֵימָא לִי, בְּשַׁעָה דְּקַבְלִיתוּ אוֹרֵייתָא
ווען מ'האָט מקבל געווען די תורה אַמאי לֹא בְּעִיתוֹן שְׁכָרְכֵּן לְעוֹלָם הָבָא.
אַזוי ברענגט ער, ברענגט דער אור חדש דאָס לשון.

יא

וצ"ב: א] למה הקדים לומר לו שהוא "מאיר דמתניתין"

ה) איז דאָך אַ פלא, וואָס עפעס האָט ער אים אָנגערופן [אז] ער איז מֵאִיר
דְּמִתְנִיתִין.

ב] למה שאל מעם דוקא על מצות ערלה

ו) און וואָס עפעס גראָד [על טעם] "ערלה" האָט ער אים געפרעגט.

ג] מהו הקישור של אלו השתי שאלות

ז) און וואָס פאַר אַ קישור האָבן דאָס די צוויי זאכן דאָ, די צוויי שאלות. טַעמָא
דְּעֵרְלָה, און פאַרוואָס מ'האָט נישט געבעטן שְׁכָרְכֵּן לְעוֹלָם הָבָא.

יב

קושיא ח - ט

במדרש רבה: דרש בן פזי, מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא המתין וכו' שעה אחת, ובניד ממתנים ג' שנים.

אמר בר קפרא, יפה דרש בן פזי, הרי הוא דכתיב וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מִאֲכָל

ס'שטייט דאָ אין מדרש, טאַקע דאָ אין מדרש רבה דאָרט², טאַקע דאָ אויפן

אַרְט:

דרש בן פזי, מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון, שלא המתנת על ציווי של
הקדוש ברוך הוא שעה אחת, - ס'שטייט דאָך² ס'איז נאָר אסור געוועזן [ביום ערב

¹ בספר אור חדש [להגאון רבי אלעזר קאליר אב"ד רעכניץ, בן בתו של מהר"ם א"ש הראשון בעל פנים מאירות] על מסכת
קידושין [דף נו: בד"ה בפיסקא וחולין שנשחטו בעורה] כתב בתוך הדברים ו"ל: ובוזה ביארתי בדרושי, מדרש פליאה
מה שמצאתי בכמה ספרים, שעמדו גדולי הדור שלפנינו בזה, והוא גם בספר ראש יוסף, אשר יאמר כי הוא זה:
שאל האי מינא את רבי מאיר, אנת מאיר דמתניתין, אימא לי טעמא דערלה, ואימא לי בשעה דקבילתן אורייתא
אמאי לא בעיתו שכרכן לעולם הבא. והוא פלא. [ובלשון הקודש: שאל ההוא "מין" את רבי מאיר, הלא אתה הוא גדול
במשנה, אמור לי הטעם של ערלה, ואמור לי מדוע בשעה שקבלתם את התורה לא בקשתם שכרכם לעולם הבא].

² במדרש רבה (כה, ב): דרש רבי יהודה בן פזי, מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכלת לעמוד על צוויך
שעה אחת, והרי כניך ממתנין לערלה ג' שנים. אמר רבי הונא, כד שמע בר קפרא כך, אמר, יפה דרש רבי יהודה
בן אחותי, הרי הוא דכתיב וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מִאֲכָל.

³ דרש זו מובא גם בבראשית רבה (כא, ז) והקשה שם היפה תואר דאין המשל דומה לנמשל, דבערלה יש לה
היתר לאחר שלש שנים, והוי ליה כפת בסלו, ולא תקיף ליה יצירה כולי האי, משא"כ בעץ הדעת דלא מצינו זמן
להיתירו. אמנם הנזר הקודש מותר, כן מבאר בדברי חכמי האמת (עיין בכתבי האר"י ז"ל בדרושי ראש השנה), דחטא
אדם הראשון היה על שלא המתין עד ליל שבת.

שבת], ווען ער ווארט ווען ביז אויף דער נאָכט [ליל שבת בראשית] העט מותר געוואָרן דער "עץ הדעת", - שלא המתנת על ציוויי שעה אחת, ובניך ממתינין ג' שנה לערלה, ממתינים ג' שנים על הפירות.

כד שמע בר קפרא [כך], אמר יפה דרש בן אחותי, - זעט אויס בן פזי איז געווען בן אחותו [של בר קפרא], - הדא הוא דכתיב וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֲכָל.

יג

וצ"ב: א] מדוע שיבב בר קפרא כ"כ את דרשת בן פזי

ח) לכאורה איז דאָך אַ פלא, וואָס האָט ער [בר קפרא] דאָס אַזוי אויסגעלויבט [לדרשת בן פזי].

ב] להבין מה שמסיים "הדא הוא דכתיב" וכי תבואו וגו', וחלא גם עד עתה מיירי מפרשת ערלה

און [מסיים עוד] "הדא הוא דכתיב", און ער לייגט אַראָפּ די פרשה פון ערלה, זאָגט ער "הדא הוא דכתיב" דער וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֲכָל, די גאַנצע דרשה [של בן פזי] איז פון ערלה געווען, [ונבדוך כלל רק במקום שהמדרש מביא פסוק ממקום אחר לכאן, אז משתמש בלשון "הדא הוא דכתיב", אבל לא באותו ענין עצמו, דמה משמיענו בזה].

יד

ישוב הקושיות

הקדמה לישוב כל הקושיות

בפרשת ערלה ונמע רבעי, ובטעם המצוה, נרמזו כל הד' גלויות והנאולה שלימה

נאָר די אַלע מדרשים דאָ זענען פאַרענטפערט - האָב איך געקלערט - מיטן לשון פון ילקוט אויף משלי, אין ילקוט שמעוני, אין ילקוט אויף משלי (רמז תתקסג). קודם זאָגט ער, דרש'נט ער.

אַזוי דאָ אין די מדרשים אונזערע [מדרש רבה ותנחומא] דאָ אויפן אָרט [בפרשת קדושים], דרש'נען זיי דאָך דעם ענין פון שְׁלֹש שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים אויף אַ תִּינוּק, [און] אויף לימוד התורה, און אַזוי אין ילקוט דאָ [בפרשת קדושים, דורשו על ענין התינוק ולימוד התורה].

והלש"ק של רבינו בס"ג בראשית תשט"ו (במקצור): דער נזר הקדש אויף די קשיא [של היפ"ת], ברענגט ער פון די חכמי אמת אז דער עץ הדעת איז נישט געווען אסור בהחלט, ווען ער ווארט אויף שבת העט עס גיווען מותר געווען, ס'איז געווען [החטא בשעה עשירית, כאמרם ז"ל] בעשירית סָרַח (סנהדרין לח:), ער האָט געהאט דריי שעה ביז שבת, און דאָס איז געווען אַזוויי דריי יאָר ערלה, דעם איז נאָר געווען ביז שבת. און אפשר טאָקע מכה סבורא איז אויך אין דעם, ווייל אז נישט קומט דאָך אויס אז ס'העט קיינמאָל נישט ראוי געווען, איז דאָך עס געווען אַ בְּרִיאָה לְרִיך, דער בורא כל עולמים האָט באַשאַפֿן אַן עץ הדעת טוב ורע, דער בורא כל עולמים האָט געפלאַנצט אַ בוים דאָקלין פֿירִוּתִּיהֶן חֲפִימִין בֵּין טֵב לְבִישׁ (אונקלוס בראשית ב, ט), און ס'קאָן גאַרנישט ס'טאָר קיינער נישט עסן פון דעם, אינגאַנצן אַ בריאה לְרִיך, איבערדעם טאָקע זעט טאָקע אויס אַזוי אז דאָס איז נישט אסור געווען אויף אייביג, מ'האָט געברויכט וואָרטן אויף שבת. - איבערדעם זאָגט ער ולא יכולת להמתין לציוויי שעה אחת, ווען ס'קומט שבת העט עס גיווען מותר געווען. (ועיינ דברי יואל בראשית קי. בחקותי שצה).

ו"ל האור החיים הקדוש על הפסוק (בראשית א, כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים וְגו' הִנֵּה נֹתֵתִי לָכֶם וְגו' וְאֵת "כָּל" הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פִּרִי עֵץ לָכֶם יִהְיֶה לְאֲכָלָהּ: אפילו עץ הדעת בכלל, והגם שמצינו שנצטווה עליו, כבר אמרו ז"ל (בר"ר כא, ז) שאם היה ממתין עד ערב שבת היה מקדש על היין ע"כ, ומתוך דבריהם אתה למד כי לא נאסר איסור עולם. ובמדרש תלפיות כתב בשם שפתי כהן: אדם הראשון חטא שחט ענבים ושתה בלא קידוש, ואם היה ממתין עד הלילה, היה מקדש עליו. ואיחא שם עוד: אדם הראשון נצטווה בשעה תשיעית, והיה לו להמתין שעה י' וי"א כנגד שני ערלה, והוא אכל מקודם, לכן נקרא אדם הראשון עָרֵל (עי' סנהדרין לח:), שאכל עָרֵלָה.

אָבער אין משלי אין ילקוט" - דאָ אין ילקוט [פרשת קדושים] דרש'נט ער אויך אויף אַ תינוק - [אבל] אין משלי אין ילקוט זאָגט ער דאָרט, **שֶׁלֶשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל, דָּאָס גייט אַרויף - זאָגט ער - אויף ג' גליות, אויף די דריי גלות'ער וואָס אידן האָבן מיטגעמאַכט.**

זאָגט ער, די אַלע דריי גלות'ער לאַ יִהְיֶה לָךְ גאולה, [ועל זה רומז הכתוב] **לֹא יֵאָכֵל, דעס וועט נישט זיין קיין גאולה [שלימה].**

נאָר בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, דאָס גייט שוין אויף מלכות הרביעית. דאָס היצטיגע גלות פון גלות אדום, דאָס איז דאָך שוין מלכות הרביעית. **בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, אינעם פערטן גלות יִהְיֶה כָּל פְּרִיז וגו', זאָגט ער פון דעם וועט זיין תאכלו אֶת פְּרִיז וגו', פון דעם וועט זיין אַ גאולה. נאָך דעם גלות הרביעית וועט שוין זיין אַ גאולה, דעס וועט שוין זיין אַ גאולה [שלימה].**

אַזוי זאָגט דער מדרש, דער ילקוט אין משלי.

טו

קומט דאָך אויס [שבפרשה ערלה נרמזו כל הד' גליות והגאולה שלימה].
מ'ווייט דאָך [אַ כּלל], ווען זיי האָבן געלערנט די "פסוקים", האָבן זיי געלערנט מיט "אַלע מדרשים".

פאַרקערט [שהפשט לא למדו בתחילה]. ווי די גמרא^{טו} (שבת סג.) זאָגט דאָך ביי רב כהנא, ער האָט געקענט שוין גאַנץ ש"ס, און ער האָט נאָכנישט געוואוסט [זא] "אין מקרא יוצא מידי פשוטו". [ווייל] דאָס ערשטע האָט מען געלערנט די "דרשות" חכמינו ז"ל, נאָך פאַר'ן "פֿשט".

דעס זענען דאָך די טעמים די יסודות וואָס ס'ליגט אין די תורה הקדושה, די דרשות חכמינו ז"ל וואָס ס'ליגט אין די פסוקים.

טז

און דאָ ווי מ'זעט [בילקוט משלי], קומט אויס [אז] 'די' פרשה פון ערלה ווייזט אויף די גלות'ער.

^י בילקוט שמעוני משלי (רמז תתקסג) על הפסוק (ל, כא) **תַּחַת שְׁלוֹשׁ רִגְזֵה אֶרֶץ. תַּחַת שְׁלוֹשׁ רִגְזֵה אֶרֶץ, אלו שלש מלכויות שמעבדות לישראל. [תַּחַת אֶרֶץ לא תוכל שָׁאָת, זו אומה רביעית, כביכול אין הקב"ה יכול להניח את ישראל, אלא מיד הוא גואלם. וכן הוא אומר שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים, אלו שלש מלכויות שלא תצפו לגאולתכם, אין לכם אלא בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית תאכלו אֶת פְּרִיז, שבמלכות רביעית יִהְיֶה לָכֶם גאולה.**

[ומה שהילקוט כותב הלשון בשנה הרביעית תאכלו את פריז, אף שבפסוק מבואר כן על השנה החמישית, עיין בדברי יואל (כפרשתן עמוד קע) מה שמבאר רבינו בזה. אולם כאן (בסוף אות יד) משמע שרבינו מפרשו כפשוטו, דדורש הן הפסוק ובַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִיז קדש, והן הפסוק ובַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תאכלו אֶת פְּרִיז לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, על הגלות הרביעית והגאולה שלימה, וכאילו נחסר שם תיבת "וגו'", והבן].

^{טו} במסכת שבת (סג.) איתא במשנה: לא יצא האיש [בשבת לרשות הרבים] בסייף וכו', ואם יצא חייב חטאת. רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו. וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי וכו' [והראיה שיתבטלו הכלי זיין לעתיד לבא].

ובגמרא שם: תניא אמרו לו לרבי אליעזר וכי מאחר דתכשיטין הן לו מפני מה הן בטלין לימות המשיח, אמר להן לפי שאינן צריכין וכו', מאי טעמא דרבי אליעזר דאמר תכשיטין הן לו, דכתיב (תהלים מה, ד) חָגוּר חֲרָבָה עַל יָדָהּ גִּבּוֹר "הוֹדֶה וְיִתְרָךְ". אמר ליה רב כהנא למר בריה דרב הונא, האי בדברי תורה כתיב, אמר ליה אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה הש"ס ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא.

ויעיין עוד בזה בס' ג' תרומה תשי"ט [לשון קדשו אות מט, ובהערה לא לב].

בפירוש האָט מען דאָס נישט געקאָנט אַרויסזאָגן, אָבער זיי האָבן אַזוי פאַרשטאַנען. טאַקע די וואָס זיי האָבן פאַרשטאַנען מיט בחינת חכמה [דעם] פנימיות התורה, תורה שבעל פה, האָבן זיי פאַרשטאַנען וואָס ס'ליגט אין די פסוקים. ס'ליגט אין די פסוקים קודם אַ הוראה אויף די אַלע דריי גלות'ער, אַז פון דעם ווערט נאָכנישט קיין גאולה שלימה, און קיין גאולה נצחיות, דאָס הייסט נישט קיין גאולה אמיתית, [נאָר] אַ גאולה איז נאָר פון דעם מלכות הרביעית, פונעם היצטיגן, פון דעם לעצטן גלות. דאָס ליגט דאָ אין די פרשה פון ערלה.

יז

ישוב קושיא ד

וממילא מובן מה שהנחומא מביא לכאן הפסוק וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת וגו' בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּיוֹ וגו', שבפרשה זו רמזו כל הענין דעבור שלא שמרו חקיו ותורותיו על כן נטל מהם הארץ, עד לעתיד לבא כשהמלך המשיח יחזיר את כל ישראל בתשובה ממילא מיט דעם איז שוין פאַרענטפערט, ער [הנחומא] ברענגט דעם פסוק וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גוֹיִם וגו' בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּיוֹ. דעם וואָס ער דערציילט דאָ אָט [אז ווייל] מ'האָט נישט געהאַלטן [חקיו ותורותיו] האָט מען צוגענומען [ארץ ישראל], און אַמאָל וועט [נאָך] זיין וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם. ווייל דאָס ליגט דאָך טאַקע אין דער פרשה. וואָרן טאַקע אין דער פרשה ליגט דאָך דאָ דערנינען די אַלע גלות'ער, און די גאולה נצחית וואָס ס'וועט זיין, דאָס ליגט דאָך אין דער פרשה. און די גלות'ער איז דאָך אַלעס געוועזן פאַרדעם, דער גלות איז דאָך נאָר ווי ס'שטייט ... ווייל זיי האָבן נישט געהאַלטן די תורה הקדושה בשלימות, האָט דאָס אַלעס נישט גענוצט.

יח

אָבער לעתיד וועט זיין וְעָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בָּחָקִי תִּלְכוּ (יחזקאל לו, כז), ס'וועט זיין אַ השפעה, ביי 'די' גאולה פון ביאת המשיח וועט זיין אַזאַ גרויסע השפעה אַז אַלע אידן וועלן זיך אומקערן צו די תורה הקדושה. ס'וועט זיין אַ בירור, און די וואָס זענען חלילה פאַרפאַלן [יתקיים בהם] וּבְרוּתִי מִכֶּם הַמִּרְדִּים וְהַפּוֹשְׁעִים וגו' וְאֵל אֲדָמָת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבוֹא וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה', ווי דער פסוק זאָגט (שם כ, לח), חלילה די רשעים וואָס זיי פאַרפירן אידן פון די אמונה. און די וואָס זיי וועלן בלייבן, די וואָס וועלן זוכה זיין און מ'וועט טון תשובה שלימה, וועט זיין אַזאַ השפעה אלקות אַז ס'וועט שוין מער קיין חטאים נישט זיין צווישן אידן, ס'וועט זיך 'אויפהערן' די חטאים. ווי דער יפה תואר זאָגט (ויקרא רבה ט, ז) ס'וועט מער נישט נישט זיין די [עבודת] קָרְבָּנוֹת [חוק מקרבן תודה], ווייל ס'וועט שוין נישט זיין קיין חטאים, [וכל הקרבנות הם באים לכפר על החטא, חוק מקרבן תודה]^{טז}. ממילא וועט עס זיין אַ גאולה נצחיות, די גאולה העתידה וועט שוין זיין אַ גאולה נצחיות.

^{טז} עיין ביאורו בדברי יואל (תצוה עמוד רסד ד"ה ונל"פ. ויקרא עמוד נא ד"ה ונבאה. בהר עמוד שיג. בהעלתך עמוד רג).

יט

איבערדעם ברענגט דאָ צו דער מדרש דעם פסוק **פֻּעַבּוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּיו**, ווייל ביי די לעצטע גאולה וועט דער גאַנצער כלל ישראל [ישמרו חוקי ומצות התורה].
אַזוי ווי דער רמב"ם זאָגט "אז דער מלך המשיח וועט דעם גאַנצן כלל ישראל ברענגען צו קיום התורה והמצות.

[וממילא] אַז ס'וועט זיין **יִשְׁמְרוּ חֻקֵּיו וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ**, ממילא וועט זיין וְלֹא יִנְתָּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם.

ליגט דאָךְ דאָס אין דער פרשה, דאָ שטייט טאַקע דאָ די אַלע גליות, און די גאולה שלימה איז דאָךְ נאָר די גאולה הרביעית, פון די אַלע גליות וואָס אידן זענען סובל און מ'וואַרט.

איבערדעם זאָגט ער אויף דעם, זה שאמר הכתוב ויתן להם אַרְצוֹת גוֹיִם וגו' **פֻּעַבּוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּיו**, דאָס איז די פרשה פון ערלה.

כ

ישוב קושיא ח-ט

כוונת בר קפרא לכאור היטב דרשת בן פוי, דלא קאי רק על מצות ערלה בפשוטה, דבוח אין רבותא כל כך מה שישאל ממתנים ג' שנים על הפירות. אבל קאי על הענין הגליות והגאולה הרמוזים בפרשה זו, שוהו באמת נסיון גדול להמתין כמה מאות שנים על הגאולה

און [בזה יובן גם] דעם וואָס ער זאָגט דאָ אַט [במדרש רבה], דאָס איז דעם וואָס בר קפרא האָט געזאָגט יפה דרש בן פזי (קושיא ח), און הדא הוא דכתיב וְכִי תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ (קושיא ט).

וואָרן ער האָט דאָךְ דאָ מודיע געווען אַ דבר גדול, וואָרן ערלה צו וואַרטן אויף אַ פֿרי די "דריי יאָר", דאָס איז נאָכנישט אַזוי שווער, אין דעם איז נאָכנישט אַזאַ גרויסע זאַך.

נאָר אין דעם פסוק ליגט דאָךְ דאָס גלות מיט דער גאולה, און צו זיצן און צו וואַרטן [כמה מאות שנים] אויף דער "גאולה", דאָס איז אַ גרעסערער נסיון ווי צו וואַרטן דריי יאָר אויף די "פירות".

כא

אַזוי ווי מ'זעט, אַז בעונינו הרבים זייער אַסאך זענען נישט עומד בנסיון און זיי קענען נישט אויסוואַרטן. און מ'כאַפט זיך צו די סטרא אחרא וואָס ברענגט אַ גאולה פאַר'ן זמן, און דאָס איז מַעֲכָב די גאולה 'האמיתית' בעונותינו הרבים.

כב

ועל זה אמר יפה "דרש" בן פוי, דקאי על 'הדרש' ולא רק על 'הפשט'.
ומסיים "הדא הוא דכתיב" וכי תבואו אל הארץ, להורות שכל זה רמזו בפרשת וכי תבואו אל הארץ וגו' דאָס איז אַקעגן דעם, דעם וואָס דער בר קפרא האָט דאָ אויפגעטוהן.

ער בן פזי האָט דאָךְ נאָר געזאָגט אַ דרש אַז מ'וואַרט דריי יאָר אויף די פירות. זאָגט ער [בר קפרא], דער פסוק זאָגט מיר, נישט נאָר אַ נסיון פון דריי יאָר, יפה "דרש"

"ברמב"ם (הל' מלכים יא, ד): ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכופ כל ישראל לילך בה ולחזק בך, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח. עוד שם (הל' תשובה ט, ב): שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר מְשַׁלְמָה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו, ולפיכך יִלְמַד כל העם ויורה אותם דרך ה' וכו'.

בן פזי, יפה "דרש" בן אחותי, "הדא הוא דכתיב" וְכִי תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ, אין דער ביאה אל הארץ דארט ליגט דאך אין די פסוקים [כל הגליות והגאולה], - ווען זיי האבן געלערנט די פסוקים האבן זיי דערקענט די "דרשות", - אין דער אמת'ן אריין [הרין אין די דיבורי הפסוקים, אין די טעמים אין די דרשות פון די פסוקים, איז דא א גרויס געווארטעכטס, - אף על פי שיתמהמה אַחֲכָה לוּ בְּכָל יוֹם שְׂיָבוּא, - פון מלכות הרביעית.

כג

ישוב קושיא א

ולזה סיים הכתוב אני ה', להורות רעני הגאולה הרמוז כאן, זה תלוי ביד הקב"ה לברו

איבערדעם איז רעכט וואָס ער לאַזט דאָ אויס דער פסוק [שמסיים] אָנִי ה'.
וואָרן דער מדרש זאָגט אַז דאָס גייט אַרויף אויף די גאולה העתידה, וּבִשְׁנֵה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלֹּלִים, [און] דער להוסיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ.
[ולזה סיים הכתוב] דאָס איז נאָר אָנִי ה', אני ולא אחר.

מ'טאָר נישט טון אַליין גאַרנישט!

מ'טאָר נישט דוחק את הקץ זיין!

מ'טאָר נישט טון גאַרנישט פֿאַר די גאולה!

[וכמו שדרשו במדרש על הפסוק] יָדַע תִּדְעֶה, כִּי אָנִי ה'. דער בורא כל עולמים איז אני הַמְשַׁעֲבֵד וְאֵנִי הַגּוֹאֵל.

איבערדעם לאַזט ער אויס ביי דעם [בלשון] "אָנִי ה'", טאָקע נאָר דער בורא עולם אַליין טוט עס, און אויף דעם ברויך מען וואַרטן!

כד

סיום ישוב קושיא ח-ט

און אידן זענען עומד בנסיון און וואַרטן אויף די גאולה, - ווער ס'האָט אמונה, - מ'וואַרט אויפן באַשעפער אַליין.

איבערדעם האָט ער בר קפרא געוואַלט שטאַרקן דעם דִּרְשׁ [של בן פזי], ער [בן פזי] האָט געזאָגט בניך ממתנים, פון דער פרשה פון ערלה, ער זאָגט [בן פזי] אַז פון ערלה זעט מען מ'וואַרט די דריי יאָר אויף די פירות, נאָר אַז מ'קוקט אַריין אין פסוק "כִּי תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ", דאָרט ליגט דאָך אַ גרעסערע הַמְתָּנָה ווי דריי יאָר אויף די פירות, אַז מ'וואַרט אויף דער "גאולה העתידה", [וזה שסיים בר קפרא] הדא הוא דכתיב כִּי תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ.

כה

ישוב קושיא ג

הגאולה תהיה בזכות עסק התורה, ובפרט בזכות תורתן של תשכ"ד בעיקבא דמשיחא.

ולכן שפיר שייך לכאן הרמזים של לימוד התורה וחינוך התינוק שבא ללמוד תורה

איבערדעם טאָקע ביי דעם רמז וואָס ער זאָגט אַז ס'גייט אַרויף אויף תורה, אויף גידול בנים לתורה.

" בבראשית רבה (מד, יח) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תִּדְעֶה כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ (לך טו, יג), יְדַע שׂאֲנִי מִפְּנֵיךְ, תִּדְעֶה שׂאֲנִי מִכְּנָסְךָ, יְדַע שׂאֲנִי מִשְׁכָּנְךָ, תִּדְעֶה שׂאֲנִי פִּזְרְךָ, יְדַע שׂאֲנִי מִשְׁעָבְדְּךָ תִּדְעֶה שׂאֲנִי גּוֹאֵלְךָ. [ורבינו במליצת הלשון מְשַׁלְּבוּ עִם הַפְּסוּק (וּרְאָה ז, יז) בְּזֹאת תִּדְעֶה כִּי אָנִי ה']"

ס'איז אלו ואלו דברי אלקים חיים [הן רמז לימוד התורה וחינוך התינוק לתורה, והן רמז הגאולה מה שיהיה לעתיד], ווייל לעולם דאָס איז הא בהא תליא [הגאולה בלימוד התורה] (כדיבואר עוד להלן אות כח ואות לד).
[כי זכות תורתם של] תינוקות של בית רבן בעיקבא דמשיחא, דעס העלפט דאָך צי צו דער גאולה.

כו

ולזה גם כן שייך לכאן החילוק בין לימוד התורה שבעולם הזה לשל ימות המשיח, כי כאן רמז ענין הגאולה וענין לימוד התורה שהם הא בהא תליא

איבערדעם פירט ער אויס דערנאָך, דעס וואָס לעתיד וועט זיין [שילמדו ולא ישכחו, ולא יהיה מיתה בעולם].

וואָרן [ענין הגאולה דלעתיד] דעס ליגט דאָך אויך אין דעם זעלבן פסוק, אַז לעתיד וועט זיין תאכלו את פֿריו, - איז דאָס דעם זעלבע, - און להוסיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ. זאָגט ער, איז ער דאָ אויך מרמז די גאולה העתידה פונעם מלכות הרביעית, וואָס דעמאָלטס וועט זיין [אַז] ס'וועט נישט זיין קיין שכחת התורה, איבערדעם איז ער דאָס אויך מרמז [ענין הגאולה ודלעתיד] ביי דעם דרש [של ענין התורה], ווייל ס'איז אלו ואלו דברי אלקים חיים [כי שניהם הא בהא תליא].

כז

ישוב קושיא ב

ובזה יובן גם מה שהמדרש מביא לכאן משל הסטים, ומה שישראל נתייראו מן האומות, ושהעצה לזה הוא עסק והחזקת התורה, כי גם זכות קיומן של ישראל בגלות נגד האומות, הוא רק ע"י שיבחרו אל התורה, וכמבואר במדרש פרשת דברים ממילא פֿאַרשטייט מען דעם מדרש וואָס ער ברענגט דערנאָך צו [המשל מבן המלך], ער האָט זיך געפֿאַרכטן אויפֿן וועג מחמת לסטים. איבערדעם שטעלט ער עס אַראָפֿ אויפֿן פסוק וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם, ווייל דאָ איז דאָך מרומז די ג' גליות'ער, און ס'איז אַלץ גאָנצנישט קיין גאולה, אין יעדן גלות האָט מען זיך צו פֿאַרכטן ווילאַנג מ'איז אין גלות צווישן די אומות העולם, פון די שונאים און אַלע צרות וואָס דאָס ברענגט, פון אַלע שרי האומות. איבערדעם שטעלט ער דאָס אַראָפֿ, [דעם משל אַז] מ'האָט מורא פֿאַר די גזלנים, פון 'די'.
האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט: וואָס איז די עצה ווען מ'איז אין גלות אַז מ'זאָל זיך דערהאַלטן? - עסקו בתורה!

כח

[ווי] ס'שטייט אזוי אַרויס אין מדרש רבה^ט (דבר"א, יט) שטייט אויפֿן פסוק פֿנוּ לָכֶם צִפְנָה (דברים ב, ג), זאָגט דער מדרש, [אַז] אידן האָבן געזאָגט פֿאַר'ן בורא כל עולמים, יצחק האָט חלילה דעם כח געגעבן פֿאַר עשו'ן, ער האָט אים געבענטשט און געזאָגט וְעַל תִּרְבֶּךָ תִּחְיֶה (תולדות כז, מ), [ואם כן] וואָס וועט זיין.

^ט במדרש רבה (דברים א, יט). מהו פֿנוּ לָכֶם צִפְנָה, אמר רבי חייא אמר להם [הקדוש ברוך הוא לישראל], אם ראייתם אותו [את עשו] שמבקש להתגרות בכם אל תעמדו [להלחם] כנגדו, אלא הצפינו עצמכם ממנו עד שיעבור עולמו, הוי פֿנוּ לָכֶם צִפְנָה [מלשון הטמנה והצפנה], אמר רבי יהודה בר שלום, אמרו לו ישראל, רבונו של עולם, אביו מברכו על תִּרְבֶּךָ תִּחְיֶה (תולדות כז, מ) ואתה מסכים עמו ואומר לנו הצפינו עצמכם מפניו, ולהיכן נברח, אמר להן, אם ראייתם שמזדווג לכם בָּרְחוּ לתורה, ואין צִפְנָה אלא תורה שנאמר (משלי ב, ז) יִצְפֶּן לְיֹשְׁרִים תוֹשִׁיָּה. [ועיין פירש"י במשלי שם, שהתורה נקראת צפונה, על שגנה הקב"ה אצלו כ"ו דורות עד שנתנה לדור המדבר].

הָאָט ער געענטפערט פֿאַר זיי [הקב"ה לישראל], עטץ זאָלט ענק באַהאַלטן, פֿנו לָכֶם צָפוּנָה, עֲשׂוּ אַז ער וועט אויפשטיין [להלחם עמכם] בְּרָחוּ לָכֶם. פרעגט מען [בני ישראל] וואו זאָל מען אַנטלויפֿן? זאָגט דער מדרש [שהקב"ה השיב] בְּרָחוּ לָכֶם "לתורה" [שנקרא צָפוּנָה, דכתיב] 'יִצְפֹּן' לַיִּשְׂרָאֵל תּוֹשִׁיָה (משלי ב, ז), פֿנו לָכֶם "צָפְנָה", עטץ זאָלט אַנטלויפֿן צו דער "תורה הקדושה". [ער כאן המדרש].

כט

[והיוצא מזה], אידן האָבן געפרעגט להיכן נברח, איז נאָר [העצה] פֿנו לָכֶם צָפְנָה, אַז דער בורא כל עולמים העלפט אַז ס'איז דאָ זכות התורה, אין זכות פון די תורה ווערן אידן געראטעוועט [בגלות משרי האומות והשונאים].

ל

ווען ס'איז דער עלבון התורה נעבעך, דאָס פאַרשטאַרקערט דאָס גלות. ווען נישט, העט מען גיווען ניצול געוואָרן [גם בהיותם] אין גלות, פון די צרות.

לא

איבערדעם האָט ער געזאָגט, איך גיב דיר אַ מקל מיט אַ קמיע. וואָס איז די קמיע? דאָס איז די תורה הקדושה. זאָגט אונז דער מדרש, אפילו מ'איז נישט אַזוי ווייט [שזוכה לעסוק בעצמו בתורה, רק] אפילו ווער ס'וועט זוכה זיין צו דעם "לְמַחֲזִיקִים" בָּהּ, [גם זכות זה יעמוד לו להנצל מצרות הגלות].

לב

איבערדעם דאַרף מען האָבן גרויס התחזקות, מ'זאָל 'זיך' "דערהאַלטן" בגולה. אַז מ'זאָל קאַנען "דערהאַלטן" די 'תורה הקדושה'.

לג

איבערדעם איז דער גאַנצער דרש קער אַהער צו דעם פסוק וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ, [ווייל] דאָ זענען דאָך מרומז די גלות'ער, ביז צו די גאולה העתידה. און דאָס איז דער וועג בגולה, ווען מ'האָט מורא פֿאַר די לסטים, וויאָזוי מ'זאָל ניצול ווערן. ס'איז נישטאָ קיין עצה נאָר די "תורה הקדושה" [שיעסקו בה ויחזיקו אותה].

לד

הקדמה לישוב קושיא ה-ו
בזכות לימוד המשניות מקרבין את הגאולה

מיט דעם קען זיין, דאָס איז דער פשט אין דעם וואָס דער מין האָט געפרעגט רבי מאיר'ן [אנת הוא] "מארי דמתניתין".

ס'שטייט דאָך, אין הגליות מתכנסות אלא בזכות "תנוי" [לימוד משניות], שנאמר (הושע ח, י) גַם כִּי יִתְּנוּ בַגּוֹיִם אֶקְבָּצֶם, אַזוי שטייט אין מדרש [ויקרא רבה ז, ג].

און ס'שטייט אין תנא דבי אליהו אויכעט², [אין ישראל נגאלין] אלא מתוך עשרה שיושבין ועוסקין במשניות זה עם זה וקולם נשמע.

² בתנא דבי אליהו זוטא (פרק יד): אין ישראל נגאלין לא מתוך הצער ולא מתוך השעבוד ולא מתוך הטלטול ולא מתוך הטירוף ולא מתוך הדוחק ולא מתוך שאין להם מזונות, אלא מתוך עשרה בני אדם שהן יושבין זה אצל זה

מיטן "כח המשנה" וואָס אידן לערנען, דאָס איז מקרב די גאולה.

לה

ישוב קושיא ה-ו

המין שכופר בהגאולה רצה לצער ולהקניט את ר' מאיר בקושיות, ועל כן שאל לו "אנת הוא מארי דמתניתין", אשר בזכות המשניות מקרבין את הגאולה, "אימא לי טעמא דערלה", כי הלא בפרשת ערלה רמזו שממלכות הרביעית כבר תהיה גאולה שלימה, ואם כן למה עדיין לא נגאלתם מגלות הרביעית

דער מין האָט אים געוואָלט מצער זיין [בקושיות].

איבערדעם קען זיין וואָס דער מין האָט גע'טענה'ט מיט רבי מאיר'ן [אָנף הוא] "מארי דמתניתין". וואָרן חכמינו ז"ל האָבן דאָך געזאָגט אַז מיט "תנוי", דער "כח המשניות" ברענגט די גאולה. האָט ער אים געוואָלט מצער זיין, ער האָט דאָך געוואוסט אַז אין [פרשת] ערלה, אין טעם פון ערלה [איז מרומז], די שלש שנים ווייזן דאָך אויף די דריי גלות'ער, [ושנה הרביעית רומז] אויפן גלות הרביעי, ער האָט אים געוואָלט מצער זיין, האָט ער אים געוואָלט ווייזן אויף דעם.

האָט ער אים ערשטנס געפרעגט אַימא לי טעמא דערלה, וואָרן [מי שיש בו] מינות איז דאָך כופר אין די גאולה, האָט ער געזאָגט אַימא לי טעמא דערלה, דאָרט שטייט דאָך שוין אַז נאָכן מלכות הרביעית, ובשנה [הרביעית] אין די מלכות הרביעית ממילא וועט מען עסן [את פריו קודש הילולים לה, שאז תהיה גאולה שלימה], פון 'דאָרט' [ממלכות 'הרביעית'] האָט דאָך שוין געדאַרפט זיין אַ גאולה, [ואם כן למה עדיין לא נגאלו מהגלות, אף שאתה הוא "מארי דמתניתין"], האָט ער אים געפרעגט אַימא לי טעמא דערלה, דאָס איז דער פשט.

לו

הקדמה לישוב קושיא ז

בווהר הקדוש: ע"י שישאל רואין בתורה ובנביאים את כל הנחמות שהיו בזמן הגאולה, ע"י יכולים להתקיים בגלות ס'שטייט אין זוהר הקדוש^{כא} (תשא קפח:) אַז אידן העטן נישט אויסגעהאַלטן אין גלות ווען מ'זעט נישט [הנחמות ויעודי הנביאים על לעתיד לבוא]. זאָגט ער, ווען מ'איז עוסק בתורה, זעט מען די נחמות וואָס ס'וועט זיין לעתיד, [און] מיט דעם דערהאַלט מען זיך.

לז

אבל מ"מ אף שהכל מבואר בנחמות הנביאים, מ"מ לא נתגלה לנו בפרטוּר מתי והאך תהיה אופן הגאולה והנחמות, כי הפירוש של יעודי הנביאים הם ג"כ מכוסים ונעלמים מאתנו, וע"י הנסיונות הם גדולים מאוד להתחזק בתוך אורך הגלות, אָבער די נסיונות זענען זייער גרויס, ס'איז 'דאָך' זייער באַהאַלטן ומכוסה, מ'ווייסט נישט וויאָזוי ס'וועט אויסזען.

ווי דער רמב"ם זאָגט^{כב} אַז נאָר פאַר די נביאים [בלבד] האָט מען מגלה געווען וויאָזוי ס'וועט אויסזען נאָך דער גאולה.

ויהיה כל אחד מהם קורא ושונה עם חבריו וקולם נשמע, שנאמר (עובדי' א, יז) ובהר ציון תהיה פליטה ויהיה קדש. וכן מצינו באבותינו הראשונים שלא נגאלו ממצרים אלא מתוך דברי תורה וכו'.

^{כא} בווהר הקדוש (כי תשא קפח:) : זיין קודשא בריך הוא למעבד לישאל, כל אינון טבאן, דקאמר על ידי נביאי קשוט, וישאל סבלו עליהון כמה בישין בגלותהון. ואלמלא כל אינון טבאן דקא מחקאן וחקאן כתיבין באורייתא, לא הו' יכלין למיקם ולמסביל גלותא. אכל אזלין לבי מדרשות, פתחין ספרין, וחקאן כל אינון טבאן דקא מחקן, וחקאן כתיבין באורייתא, דאכטח לון קודשא בריך הוא עליהון, ומתנחמין בגלותהון.

לח

וכן בפסוק שִׁמְחֵנוּ בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ, נלאו המפרשים לבאר איך יתקיים, ואין אתנו יודע בבירור איך שיתקיימו יעודים אלו

מ'זאָגט שִׁמְחֵנוּ בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ (תהלים צ, טו)²², ווייסט מען אויך נישט קיין פשט עד היום, ס'איז דאָ פשטים שונים, און ס'איז אודאי אמת. אָבער 'וויאָזוי' ס'וועט קאָנען זיין, דאָס פאַרשטייט מען נישט [דהלא הוא כבר בסוף אלף הששי].

[ויש מתרצים] אַז ס'וועט נשלם ווערן [שמחה מרובה] אין די טעג, אַזוי ווי ס'שטייט²³. זיי זאָגן דאָך תירוצים שונים, [כגון אז] די טעג וועלן גרעסער ווערן [וכל יום דלעתיד יהיה כמו כמה ימים של כהיום]²⁴, אין די ראשונים איז דאָ פאַרשידענע תירוצים²⁵.

²² ברמב"ם (הל' מלכים יב, ב): וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל הנביאים. גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו אלא לפי הכרע הפוסקים וכו'.

²³ ופרש"י: שִׁמְחֵנוּ לימות משיחנו כמנין ימות שְׁעִיתָנוּ בגליות וכמנין שְׁנוֹת אשר רָאִינוּ רָעָה. - ואם כן משמע שעכ"פ חלק ניכר מן אלף הששי כבר יהיה לאחר הגאולה (ועיין בדברי הישמח משה בהערה כה).

²⁴ עיין בחתם סופר עה"ת (פרשת שמיני, ד"ה כי חקך וחקך בניך): כי כתיב שִׁמְחֵנוּ בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ וגו', ואם כן על כרחך יהיה השמחה כמו שסבלנו צרות אש ומים, והיינו ת"ק פעמים ככה, כי מדה טובה מרובה, וזהו בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ פירוש בערך ימות עניתנו שהם ת"ק פעמים ככה.

וכן כתב שם בפרשת בלק: מי מָנָה עֶפְרָיִם וְעַקֵּב וּמִסְפָּר אֶת רַבֵּעַ וְיִשְׂרָאֵל, הוא ע"ד שִׁמְחֵנוּ בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה, כי מובטחים אנחנו כי חלף כל הצרות והתלאות אשר עברו ראשינו, חלף כל זאת יהיה שמחתנו לע"ל בב"א וכו'.

²⁵ במגלה עמוקות (ריש פרשת מקץ): וְהָיָה מִקֵּץ, כשיבא קץ הימים אזי יהיה שְׁנָתִים יָמִים ר"ל עד תום שנה תמימה, יהיה ימים גאולתו, והוא ע"ד שִׁמְחֵנוּ בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ, "שְׁנוֹת" רָאִינוּ רָעָה, ר"ל או רעה שראינו "שְׁנוֹת" שמחנו "בימות" לעתיד לבא. לתרץ קושיא, הלא אנחנו בגלות זמן רב ואם יבא משיח ואין לנו לסוף שית אלפי עלמא רק זמן קצר. אבל יקיים הַרְחִיבִי מְקוֹם אֶהְיֶה (ישע' נד, ב), כמו שיתפשט 'המקום' כן יתארך 'הגלגל' ויהיה יום אחד כמו שנה וכו'. - [וכן כתב המגלה עמוקות בפרשת בחוקתי (בפסוק ואכלתם ישרן גושן)].

ובש"ך על התורה (בראשית ב, ז): ובזה יובן מה שאמר דוד שִׁמְחֵנוּ בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ, ואנו עתה בגלות אלף חמש מאות עשרים ותשע שנה לחורבן לא נשאר מאלף הששי כי אם שש מאות וחמישים והיכן שְׁמָחָה שִׁמְחֵנוּ בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ ולא 'חצי ימות' שְׁעִינֵנוּ, לפי שְׁתֵּם אֶלֶף הששי והשביעי חרוב, אם כן מוכרח הוא שיתארך היום והעולם ויתארך הגלגל עד שנשוב בשלוה כימי העינוי.

עוד כתב (דברים כח, ט): ועל פי דרכנו נבין מ"ש דוד המלך ע"ה שִׁמְחֵנוּ בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ, שהעולם הוא שיתא אלפי שני, עבר ממנו ה' שש"ט, נשאר תשמ"א, ואנו ישבנו בעינוי של בית שני אלף וחמש מאות ושלשים שנה ושבעים דחורבן ראשון, ואפילו בזמן בית שני היו תחת יד הרומים. בספר התמונה כתב על זה שיארכו הימים ויארכו השמיטות, שמיטה ראשונה יהיה כל יום כמו שבוע, ושניה כמו חודש וכו', ועם מה שאמר שעתידין שיתארכו הקומות דפי אותו ערך יתארכו הארצות וכו', ואם הארץ התארכה התקיע שהוא הגלגל שהוא על הארץ צריך להתארך, ובהתארכו יהיה מהלכו ארוך יתארך היום בהכרח, ובזה יתקיים שִׁמְחֵנוּ בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ.

ובישמח משה (ריש פרש מקץ) כתב בתוך הדברים: שהקץ הידוע הוא תולה בתשובה גמורה שיסתלק היצר הרע מכל וכל בבחירתנו, ואלמלי היה נגלה, היה מוכרח ולא היה גורם הגאולה וכו'. ולכן סמך המדרש וכו', דהא קשה איך נימא דקץ הימין הוא מכוסה ונעלם, הא הוא מפורש ונגלה, דכתיב שִׁמְחֵנוּ בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ, וידוע (סנהדרין יז): דשית אלפי שני הוי עלמא, ואם כן כמה שנים שנחרב הבית והתחיל הגלות קודם כלות שית אלפי שנים הנ"ל, על כרחך צריך לומר החצי בגלות לא פחות ולא יותר. והבן. אך כבר עמדו על זה, הא עינינו רואות שאין כל כך שנים עד כלות אלף הששי כמו מוזמן הגלות ועד עכשיו, ואף לא השלישי. והימצו שיתארך ויתפשט הגלגל והזמן, כמו המקום, שנאמר (ישע' נד, ב) הַרְחִיבִי מְקוֹם אֶהְיֶה, ולפי זה שוב אינו ידוע כלל כמה יתארכו הימים אחר ביאת המשיח. והנה במגלה עמוקות פירש וְהָיָה מִקֵּץ שְׁנָתִים יָמִים, דהוא רמז להגאולה, דאחר הקץ יהיו שְׁנָתִים יָמִים, ר"ל דיתארכו הימים ויהיה יום כמו שנה, ואם כן מיושב הכל בס"ד וכו'.

ובייטב לב (פרשת בהר): על פי המקובל בידניו שישמח ה' אותנו בימות המשיח כימי גלותנו, שנאמר שִׁמְחֵנוּ בַּיּוֹמֹת עֲנִיתָנוּ, דלעולם הבא עיין לא רָאָתָה כו' (ברכות יד, ב): והנה הגם דבעוה"ר נתארך הגלות זה זמן רב ואין כל כך עד סוף אלף הששי, דאז נשלם אלפים ימות המשיח (ע"י סנהדרין יז), התיירץ לזה כי יתארכו הימים, וכמו שנאמר (תהלים צא, טו-טז) אֶחָדֵינוּ וְאֶכְבְּדֵהוּ אֶרְךָ יָמִים אֲשֶׁר־עָבְרוּ וגו'. ובזה מפרשים (איכה ה, כ-כא) לְמָה

לט

ואלמלי לא היו הדברים מכוסים ונעלמים כל כך, היה בנקל יותר להתחזק בתוך אורך הגלות
אָבער יהיה איך שיהיה, ס'איז מכוסה און נעלם דאָס אַליין, מ'ווייסט גאָרנישט,
מ'ווייסט נישט וויאָזוי ס'וועט אויסזעהן, און וויאָזוי אַרום, אויף וואָס פאַר אַן אופן.
ווען מ'העט געוואוסט עפעס מער, העט מען זיך גרינגער געקענט דערהאַלטן
און מחזק זיין צו דער תורה הקדושה, מ'העט געקענט האָבן מער התחזקות אין דער
תורה הקדושה.

מ

אלא שכך הוא רצון הבורא ב"ה שיהיו הרברים האלו מכוסים מאתנו
נאָר אָבער, דער בורא כל עולמים האָט דאָך אָבער געוואָלט דער "העלם" פונעם
גלות, אַוודאי כחנם האָט מען דאָס נישט "באַהאַלטן" [מאתנן], און עקסטער איז דאָ
טעמים וואָס מ'ווייסט נישט, ס'איז ראתה חכמתו יתברך אַז מ'מוז דאָס באַהאַלטן.
חלילה מ'איז נישט מסופק אַז ס'וועט זיין ..., אָבער יהיה איך שיהיה קאָן מיר
אונז דען משיג זיין חכמתו יתברך, מ'האָט דאָס באַהאַלטן.

מא

ולכן הנסיונות הם גדולים יותר, וקשה יותר להתחזק עצמו בהתורה הקדושה
אָבער אויף אַלענפאַלס איז עס גרויסע נסיונות, [אַז] ס'איז אַזוי באַהאַלטן פון
אונז דער גאַנצער דרך הגאולה, 'אַזוי' [כשאין יודעין מאומה] דערהאַלט מען זיך שווער,
'אַזוי' [אם היו יודעין יותר] העט מען זיך גיכער געקענט מחזק זיין צו דער תורה
הקדושה, אַז מ'העט עפעס מער געוואוסט העט מען זיך גרינגער גיווען דערהאַלטן.
אודאי אַז השם יתברך פירט אַזוי, איז ראתה חכמתו יתברך אַז אַזוי ברויך צו זיין
[אַז] מ'זאָל עס נישט פאַרשטיין.

מב

עוד הקדמה לישוב קושיא ז
ימות המשיח אף בעולם הזה, מכונים לפעמים בשם "עולם הבא"
דעס האָט דער מין געפרעגט רבי מאיר'ן [נאמאי לא בעיתון שחרון "לעולם הבא"].
די גמרא רופט דאָך אָן, אַסאָך מאָל ווערט אָנגערופן, - דער יפה תואר (שמות רבה
יב, ט) איז מאריך אין דעם, - אַסאָך מאָל ווערט אָנגערופן "ימות המשיח" עולם הבא,
ווייל לגבי 'היצטערט' הייסט עס עולם הבא¹⁰.
און אַמאָל ווערט אָנגערופן עולם הבא דער "עוֹלָם הַתְּחִיָּה" [שכאלף השביעי, ולא
תיכף אחר ביאת משיח]¹¹.
[ואין צריך לומר שלפעמים עולם העליון בגן עדן, הוא שנקרא "עולם הבא"].
ס'איז גיווענדט פון וואָס מ'שמועסט, לגבי וואָס.

¹⁰ לַנֶּצַח תִּשְׁכַּחְנוּ, תִּזְכְּנוּ בַגְלוֹת זְמַן רַב לְאַרְךָ יָמִים, בְּשִׁבְלִי שֶׁאֲחֵר כֵּךְ יִתְאַרְכוּ הַיָּמִים, הַשִּׁיבְנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנִשְׁכַּחַהּ
בְּמַהֲרָה, חֲדָשׁ "יָמֵינוּ" פְּקָדָם, יָמִים פְּשׁוּטִים, ע"כ דְּבָרֵיהֶם.

¹¹ עיין עוד בגמרא סנהדרין (טז). ובתנחומא עקב (סימן ז).

¹² עיין באורך בדברי יואל בשלח (עמוד שלה, ד"ה ואפשר).

¹³ עיין זה בדברי הרמב"ן בשער הגמול, שבסוף ספר תורת האדם. ובדברי היפה תואר שם.

מג

די גמרא זאָגט אויכעט (ברכות לד: עור) **אין בין "עולם הזה" לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות, רופט ער 'היצט' אן עולם הזה, און 'ענעס' הייסט שוין נישט קיין עולם הזה, די ימות המשיח.**

מד

ישוב קושיא ז

בשאלה הראשונה שאל בנוכח, אמאי לא נגאלו עדיין בזכות המשניות מן מלכות הרביעית, כרמזו במעם פרשת ערלה ונמנע רבעי

על כל פנים דער מין האָט דאָ געפרעגט רבי מאיר'ן, ווייל ער האָט אים געוואָלט מצער זיין אין דעם ענין פון די גאולה, האָט ער געזאָגט אַנְתָּ הוּא מְאִיר דְּמַתְּנִיתִין, דער כח פון די משניות דאָרף ברענגען די גאולה, אַימָא לִי טַעמָא דְּעֶרְלָה, אין דער [פרשת] ערלה וואָס מ'רעכנט אויס [אז] פונעם גלות הרביעית אַז ס'וועט שוין זיין אַ גאולה, [אין] דערווייל איז דאָך מ'זעט נישט און מ'הערט נישט.

מה

ועל זה הוסיף לשאול בשאלה השניה, דאָס הגלות מתארך כל כך, אם כן למה לא בקשתם להודיע לכם אופן תשלום שכרם לימות המשיח (הנקרא "לעולם הבא")

דערנאָך האָט ער אים געפרעגט, ווען עטץ האָט מקבל געווען די תורה פאַרוואָס האָט עטץ נישט געבעטן [הודעת] שְׂכָרְכֶם "לְעוֹלָם הַבָּא" [דהיינו "לימות המשיח" כאמור], מ'זאָל ענק עפעס מבאר זיין וויאָזוי איז דער דרך [לימות המשיח, שעי"ז] מ'וועט האָבן חיזוק צו דער תורה, און [דערווייל] מ'האָט ענק געלאָזט מיט אַזאַ חשכות.

מו

ביאור אמאי לא השיב רבי מאיר כלום על שאלות המין

אף שהקושיא גדולה וחזקה, אבל בני ישראל "המאמינים" אין שואל'ן קושיא זו, כי הם מאמינים שכך הוא רצון הבורא ב"ה, ושהכל שייך להנסינות שצריכין ישראל לעבור בעולם הזה [והאמת הוא] ס'איז טאַקע אַ גרויסע ביטערע קשיא'.

נאָר אידן "מאמינים" פרעגן נישט קיין קשיות !

מ'ווייט אַז אַזוי ברויך צו זיין !

ס'איז אַן "עולם הנסיון" !

די אַלע נסיונות ברויך מען דורכצוגיין !

מז

זוה גופא מה שאין רואין ומבינים כלום, הוא לטעם שיהיה לישראל זכות "האמונה", כי ענין אמונה הוא דוקא בדברים שאין מבינים בשכל

טאַקע 'דאָס' [אליין] קער צו דער "אמונה", מ'זוכט [בשמים] דעם כח האמונה [מבני ישראל].

וואָרן אַז מ'זעט אַלעס מיט די אויגן, און מ'פאַרשטייט, הייסט דאָך נישט קיין "אמונה". וואָרן איך "פאַרשטיי" דאָך עס מיטן שכל, און איך "זע" עס^{כט}.

^{כט} ועיין באגרא דכלה פרשת דברים וז': ויבדק ה' אֵינֶם מֵאֲמִינִים בְּה' אֱלֹקֵיכֶם (דברים א, לב). אינו מובן הפירוש, והוא ליה למימר "ואתם" אינם מאמינים וכו'. - אך הוא לדעתי, דעיקר עבודת השם יתברך הנרצה מאיש הישראלי הוא "האמונה", והדבר הנראה לעין לא תקרא אמונה, רק דבר שאינו נראה ואף על פי כן

ווי מער דאָס חֲשָׁכוֹת [איז], און מ'גלייבט באמונה, דאָס הייסט דאָך דער הויפט אמונה [=עיקר בחינת האמונה], אַז מען 'זעט' נישט גאָרנישט און מען 'הערט' גאָרנישט, מען 'פאַרשטייט' גאָרנישט, און מען "גלייבט" אין בורא עולם באמונה פשוטה, "קבלת האבות", "אמונה פשוטה".

מח

המשך ישוב קושיות ה-ז

ורק המין שאין לו אמונה, שאל קושיות אלו כדי להקניט ולצער את ישראל, למה הניחו אותם בחשכות גדול כזה. הן שעדיין לא נגאלו כרמוז בפרשת ערלה ובזכות המשניות, והן שעל אף אורך הגלות אין יודעין בבירור איך ומה יהיו הנחמות דלעתיד, ומתי תהיה הגאולה

נאָר אָבער דער "מין" האָט דאָך דאָס נישט געוואָלט פאַרשטיין, איבערדעם פּרעגט ער מ'העט געדאַרפט עפּעס צו זען פון די [פרשת] ערלה, פון די גאולה. מ'האָט דאָך געגעבן די תורה הקדושה מ'זאָל זיך האַלטן, און [דערווייל] מ'לאָזט אין אַזאַ חֲשָׁכוֹת, מ'האָט ענק גאָרנישט מבאר געווען וויאָזוי ס'וועט אויסזען נאָך די גאולה.

מט

דאָס איז געווען דעם מין'ס קשיא.

דער מין האָט דאָס געפּרעגט רבי מאיר'ן, [ווייל] ער האָט געוואָלט אים מצער זיין, ער האָט געוואָלט מצער זיין עוסקי תורה ומצות, האָט ער געפּרעגט די צוויי קשיות:

קודם, אַנְתָּ הוּא מְאִיר דְּמַתְּנִיתִין, אִימָא לִי טַעְמָא דְּעֶרְלָה. און ווידעראום דו זאָגסט אַז ס'וועט זיין אַ גאולה און ס'איז אַזוי פאַרשלאָסן [זמנו ומהותו, גם על זה אני שואל אמאי לא בעיתון במתן תורה הודעת שכרכם לעולם הבא, דהיינו לימות המשיח].

נ

וזהו קישור השתי שאלות, כי התירין על שאלה הראשונה הוא שהכל מכוסה ונעלם מאתנו, ועל כן שאל שאלה השניה למה באמת הכל מכוסה כל כך, שזה מכבד הנסיונות ומקשה על ישראל להתחזק בהתורה הקדושה

דאָס האָט אַ שייכות די צוויי שאלות, וואָרן מיט דער שאלה וואָס ער האָט געפּרעגט [אימא לין טַעְמָא דְּעֶרְלָה, האָט ער דאָך אויך דאָס געמיינט. ביי די ערלה שטייט "בִּשְׁנֵה הָרְבִּיעִית" וגו', ס'ווייזט אויף דער גאולה, און דאָ [איז דערווייל אַז] מ'זעט נישט און מ'הערט נישט.

נאָר איך ווייס דאָך דו וועסט מיר ענטפערן [אַז] ס'איז 'פאַרשטעלט', לִיבָא לְפֻמָּא לֹא גִלְיָא^ל, דאָס איז בְּהִסְתָּרָה, דאָס האָט מען נישט מגלה געווען.

מאמין שכך הוא. וזה שאמר מקודם (שם, לא) ובמדבר אשר "ראית" כו', "ובדבר הזה" וכו'. כי דבר הנראה נקרא דבר "הזה", נראה בחוש לעין, אשר יאמר עליו כי הוא זה, מה שאין כן דבר שאינו נראה, וז"ש ובדבר "הזה" היינו הנראה בחוש, אינכם מאמינים וכו', לא יקרא לזה אמונה, כיון שראיתם בעיניכם, והמבוקש היה מאתכם שתאמינו בו בלי ראיה, ותלכו לכבוש את הארץ מבלי ראיה, הבן הדבר.

ל' בזהר חדש (בראשית): אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שׁוֹטִים הֵם הַמְּחַשְּׁבִים קְצֵי מְשִׁיחָא, דְּכָר שְׁלֹא גִלְיָתִי לְעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר (ישעיה סג, ד) כִּי יוֹם נָקָם 'בְּלִבִּי' [וּשְׁנָת גְּאוּלִּי בָּהֶם], לִיבָא לְפֻמָּא לֹא גִלְיָא, וְאִינוֹן מְשַׁתְּדְּלִי לְמַחֲשֵׁב קְצֵי.

ולש"ק של רבינו בדרשת הושענא רבה תשי"ד בפסקא הושענא למען סודך (במקוצר):

פרעג איך טאקע אויף דעם אליין, עטץ האָט מקבל געווען די תורה הקדושה, מ'האָט אויף זיך גענומען אַזאַ גרויס אחריות, אַזאַ שמירת התורה מיט אַזויפיל נסיונות, פאַרוואָס האָט עטץ נישט פאַרלאַנגט, לאַ פֿעיתו שְׁכַרְכֵּן לְעוֹלָם הַבָּא, פאַרלאַנגען אַז מ'זאָל 'ווייזן' [און] 'אויפּמאַכן די אויגן' אַז מ'זאָל וויסן 'וואָס' וועט פאַרקומען לעולם הבא [דהיינו לימות המשיח], 'וויאָזוי' וועט דאָס אויסזעהן. וואָרן דאָס אליין איז דאָך שוין [מקיל כּוּבַד הגלות, כּשִׁידעִין מה שעתיד להיות, ומתי יבא הקץ].

נא

וכעין מה שכתב המהר"ל בטעם השבועה שלא יגלו את הקץ, דאלמלי היו יודעין זמן הקץ, לא היה קשה לסבול הגלות, ולא היה נחשב לימי גלות. ורק ע"י שמכוסה זמנה, ע"י קשה כ"כ לסבול אורך הגלות

ווי דער מהר"ל מפראג זאָגט^א אויף די שבועה שלא יגלו את הקץ^ב, [שמבאר הטעם] פאַרוואָס [הושבעו על זה], זאָגט ער, ווילאנג ס'איז דאָ אַ שבועה אַז ס'מוז נאָך זיין דעם גלות [נאסור לגלות קץ הזמן שיגאלו ממנה], ווייל וויבאַלד אַז מ'איז מגלה דעם קץ

דער אמת, בעוונתו הרבים אין דעם שפלות הדור, אין דעם שפלות התורה, אין דעם שפלות כבוד שמים, קיינער פאַרשטייט דאָך נישט דרכי השם, מי בא כסודו וכו'. די קשיא איז דאָך ביי יעדן זייער גרויס, נאָר מ'האָט אמונה שלימה אַז דאָס אַלעס [ברוך אֱלֹהֵי צו זיין], ומי בא כסוד ה', לעתיד וועט מען אַלדינגס פאַרשטיין. היינט האָט מען נישט קיין אנדערן תירץ נאָר ס'איז אַ סוד.

נאָר אָבער ווילאנג האָלט מען דאָס אויס? ! די מוחות זענען שוואַך, די לבבות קצרות, מ'ווערט מיד פון הערן כסדר [אויף] אַלעס "על פי סוד".

אוי מ'זאָל שוין זען התגלות כבוד שמו יתברך שמו! דעם כבוד התורה און כבוד העבודה און כבוד השם יתברך. ס'איז אודאי אַלעס ברור אַזוי צו זיין, אָבער פאַר אונז איז עס אַ גרויסער סוד, מ'דערהאַלט זיך אין דער אמונה מ'גלייבט מי בא כסוד ה', אָבער דער המון עם ווערט נתרחק, מ'פאַסט נישט יעדער אויף די אמונה שלימה ווי ווייט דאָס איז כסוד סודות. [ונעל זה מתפללים] ס'זאָל שוין נתגלה ווערן דער סוד, מ'זאָל שוין זען, וְיָבִין כָּל יִצְהָר, וְיֵאמָר כִּי אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפֹה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה, ווען וועט שוין נתגלה ווערן דער סוד, מ'זאָל נישט זיין אַזוי בחרפה ובבושה מ'דאַרף יעדן ענטפערן "ס'איז אַ סוד", דער מענטשליכער שכל באַגרייפט נישט, דער בורא כל עולמים וועט דאָך מקרב זיין אידן. [הלא כתיב] סוד ה' "לִירְאָיו" [תהלים כה, יד], ווען וועט מען שוין קומען צו אמת'דיגער יראה, און התגלות סודו יתברך שמו.

והלש"ק בדרשת הושענא רבה תשי"ח (במקצור):

באמת דעם גאַנצע גלות איז דאָך אַ גרויסער סוד, די גאולה איז ליבא לפומא לא גליא, מ'קען דאָס נישט מגלה זיין פאַר קיינעם, לעתיד וועט נתגלה ווערן, וועט מען וויסן אַ טעם אויף אַלעמען, ס'וועט דערלייכטעט ווערן אידישע אויגן מיט אידישע הערצער ווען דער סוד וועט אַרויסקומען. איז ווי לעכטיג וועט אונז זיין ווער ס'וועט די נזיח האָבן צו זען דעם סוד.

^א בספר נחמה ישראל (פרק כד), וז"ל: ורבי לוי דרש עוד "אם תעירו ואם תעוררו" כל אחד ואחד בפני עצמו, והרי הם שש שבועות. כי בכתוב נאמר ג' פעמים "השבעתי אתכם". ודרש רבי לוי "אם תעירו ואם תעוררו" הם שתי שבועות, כל אחד כפל לשנים, הרי שש. ולפיכך הוסיף עוד שלש שבועות, האחת שלא יגלו הקץ, כי כאשר יגלו הקץ, הרי יש כאן גאולה. כי מי שידע זמנו לצאת, כאילו הוא נגאל. והשם יתברך שם הגלות, ולא יהיה נמצא הקץ קודם זמנו, ולפיכך אל יגלו הקץ.

ופירש רש"י אל יגלו הקץ, היינו הנביאים שבתוכם אל יגלו הקץ. ולי נראה שאל יגלו הקץ שלא יעסקו בענין הקץ לעמוד עליו, עד שיהיו יודעים הקץ. גם לא יגלו לימר בפרהסיא כי בזמן הזה תהיה הגאולה, ופירוש זה ברור. וכן שלא ידחקו את הקץ, פירוש להביא את הקץ שלא בזמנו על ידי תפלה ורחמים.

^ב בגמרא כתובות (קיא): לחדרבי יוסי ברבי חנינא דאמר ג' שבועות הללו למה [דג' פסוקים יש בשיר השירים, השבעתי אתכם גנות וירושלים וגר], אחת שלא יעלו ישראל בחומה, ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם, ואחת שהשביע הקב"ה את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי וכו', ורבי זירא מיבעי ליה לחדרבי לוי, דאמר שש שבועות הללו למה [נדבכל פסוק כתיב אם תעירו ואם תעוררו, הרי ב' שבועות], תלתא הני דאמרן, אינך שלא יגלו את הקץ, ושלא ירחקו את הקץ, ושלא יגלו הסוד לעובדי כוכבים. בפְּבָאָת או בפְּבָאָת הַשָּׁדָה, אמר רבי אלעזר אמר להם הקב"ה לישאר לאם אתם מקיימין את השבועה מוטב, ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה.

[של זמן הגאולה] הייסט שוין נישט קיין "גלות", ווייל מ'ווייסט שוין דעם חשבון, מ'ווייסט שוין 'ווען' מ'וועט אויסגעלייזט ווערן. דעם אַז מ'האַט התגלות, דאָס אַליין איז שוין נישט קיין גלות.

און ווייל מ'האַט משביע געווען [על עצם הגלות], ווייל ס'איז געווען אַ גזירה אויפן "גלות", ממילא טאָר נישט זיין קיין התגלות [הקין] אויך נישט [ואשר על כן השביעום שלא יגלו הקין], איבערדעם קער דאָס צו דעם [לשבעת עצם הגלות, גם השבעה] שלא יגלו את הקין. [עד כאן דברי מהר"ל].

נב

איבערדעם איז דאָס טאַקע אַזוי שווער דער גלות, - ווי דער מהר"ל מפרגא זאָגט, - ווייל ס'איז אַלעס פון אונז טמיר ונעלם ומכוסה.

נג

וע"כ "המין" שהוא כופר בהאמונה ובהגאולה, שאל שאלות אלו להקינטם

אַבער דער מין האָט דאָס געפרעגט, דער "מין" גלייבט דאָך נישט אין דעם אַלעמען, האָט ער געפרעגט די קשיא [השניה].

אַז דו קענסט מיר נישט זאָגן טעמא דערלה, וואָס ס'ליגט דערין דער ענין פון די גאולה, וואָרן דו פאַרשטייט נישט דערצו, ס'איז טמיר ונעלם. דעמאָלטס [פרעג איך] פאַרוואָס האָט עטץ נישט פאַרלאַנגט ווען מ'האַט מקבל געווען אַזאַ שווערע תורה מיט אַזאַ גרויס אחריות, פאַרוואָס האָט עטץ נישט פאַרלאַנגט קאָטש שכרם לעולם הבא, מ'זאָל וויסן 'וואָס' ס'וועט פאַרקומען ביי "ביאת המשיח", [וואָס] דאָס מיינט "לעולם הבא".

מ'האַט דאָך ענק געמאַכט שלוחים בעולם הזה²¹, אין עולם הגלות, אינעם שעבוד האומות און שעבוד הסטרא אחרא, מיט כל מיני גליות שבעולם. [ואם כן] פאַרוואָס האָט עטץ נישט פאַרלאַנגט אַזוינס [להודיע שכרם "לעולם הבא"].

²¹ בענין השליחות שלנו בעולם הזה עיין ויואל משה (מאמר ב, סימן קיב) וולש"ק:

וכבר אמרתי בזה לפרש לשון חכמינו ז"ל במדרש רבה (בפתיחתא דאיכה סימן ד) רבי אבהו פתח, וְהָמָּה קָאָדָם עָבְרוּ בְרִית (הושע ו, ח). וְהָמָּה קָאָדָם זה אדם הראשון, אמר הקב"ה אדם הראשון הכנסתי אותו לגן עדן וצויתיו, ועבר על צווי, ודנתי אותו בגירושין, שנאמר וַיִּגְרֶשׁ אֶת הָאָדָם (בראשית ג, כד), ובשילוחין שנאמר וַיִּשְׁלַחְהוּ ה' מִגֵּן עֶדֶן (בפסוק כג) וכו', אף בניו הכנסתי אותם לארץ ישראל וכו' וצויתים, ועברו על צווי וכו', ודנתי אותם בגירושין, שנאמר מִבֵּיתִי אֶגְרֹשׁם (הושע ט, טו). ודנתי אותם בשילוחין, שנאמר שִׁלַּח מַעַל פְּנֵי יִצְחָק (ירמ' טו, א) וכו'. ונתקשו המפורשים למה כפל הדבר דין גירושין ודין שילוחין, ומאי נפקא מינה בין גירושין לשילוחין.

ועיין שם ביואל משה איך שמפרשו רבינו. וכן ביאר רבינו בדברי תורתו בכמה מקומות, וזה לשון קדשו בס"ג נשא תשכ"ה (במקוצר):

דער פשוט פשוט דאכט זיך מיר, אונז האָב מיר אַ כלל גדול שטייט אין דברי חכמינו ז"ל אַזוי און אין אר"י הקדוש נאָך מער, אַס דאָס גלות האָט אַ טעם, די גמרא זאָגט (פסחים פז): אַז אידן זענען וועגן דעם אין גלות בשביל שיתוספו עליהם "גרים", דער אר"י הקדוש זאָגט דאָס מיינט מען "ניצוצות הקדושים" נשמות פון וואו מ'איז [במקום הגלות]. און ס'איז ביידע אמת.

כ'האָב שוין אַסאך מאל נאָכגעזאָגט וואָס דער אור החיים הקדוש זאָגט פרשת בהר (כה, לט), אַז דאָס גלות איז אַ הכרח, [אין] וואָס העט גיווען געווען ווען מ'זינדיגט נישט, העט נישט געווען קיין גלות, וואָס העט זיך גיווען געטון מיט די ניצוצות הקדושים אויף די פלעצער וואָס מ'ברויך צו זיין?.

זאָגט ער אַזוי, ווען דער כח הקדושה איז שטאַרק, אַז ס'איז נישטאָ קיין עבירות צווישן אידן איז דאָך זייער שטאַרק דער כח הקדושה, ציט דאָס אַליין צו פון דער גאַנצער וועלט, העט מען נישט געדאַרפט דאָרט קומען, נאָר ווייל דער כח הקדושה איז שוואַך הילוי מ'זאָל אויפֿשטעלן ווען מ'איז דאָרט אויפֿן פלאַץ, מ'זאָל

נד

המשך הביאור אמאי לא השיב רבי מאיר על שאלות המין

אבל בני ישראל "המאמינים" באמונה פשוטה, הם לא שואלים שום קשיות, כי הם מאמינים שכך צריך להיות ברצון הבורא ב"ה, ושהגאולה תלוי רק ביד הקב"ה בלבדו, והם עומדים בנסיון ואינם מחפשים לדחוק הקץ ח"ו ולקח לעצמם חירות וגאולה לפני הזמן

נאָר ער דער "מין" האָט דאָס געפרעגט, 'ווייל' ער איז געוועזן אַ "מין".

אַבער "אידן" וואָס זיי האָבן "אמונה" פרעגן נישט קיין קשיות!

אַזוי ווי בר קפרא האָט געזאָגט יפה דרש בן אחותי, וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ, אֵידן וואָרטן באמת ובתמים.

אידן וואָס זיי האָבן אמונה אין הקדוש ברוך הוא, די זוכן נישט מ'זאָל חלילה זיך אליין טון אַ גאולה.

חלילה וחלילה מ'זאָל זיך אליין העלפן פונעם גלות!

זיי ווייסן אַז דער פסוק וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ לֵאמֹר זֶךְ אוֹיֵם אֲנִי ה'! [וכדרשת בעל ההגדה] אַנִי ה' מיינט אַנִי הוא וְלֹא אַחֵר!

נאָר דאָס איז עס!

די גאולה איז נאָר [דורך] דער בורא עולם אליין!

האָט ער [בר קפרא] געזאָגט יפה דרש בן אחותי, הדא הוא דכתיב וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ, וואָרן דאָ אין דעם פסוק כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ שטייט שוין אלעס, אַז מ'דאַרף צו וויסן אַנִי ה', אַז נאָר דער מלך המשיח [יבוא ויגאלנו, ולא שנקח ח"ו שום חירות וגאולה מעצמינו].

מתקן זיין וואָס מ'ברויך מתקן צו זיין דאָרט ווען מ'קומט אהין, אַזוי זאָגט דאָך דער אור החיים הקדוש ונלואי שתשיג ידם במקום עצמו אשר שם הניצוצות].

איבערדעם דאָס זעלבע איז געווען ביי אדם הראשון, ער איז געווען אין גן עדן, מ'ברויך דאָך אַבער זיין אויף דעם עולם מ'זאָל מתקן זיין דעם עולם, נאָר ווען נישט דער חטא אדם הראשון העט געווען די קדושה אַזוי שטאַרק העט ער גיווען געקאָנט, ס'העט אליין גיווען צוגעצויגן צו דעם גן עדן.

לפי זה איז דאָך אַזוי, דער כלל איז, אַז מ'טרייבט איינעם אַוועק האָט מען אים אַרויסגעטריבן, האָט מען אים נאָכנישט געגעבן קיין "שליחות", אַז מ'שיקט אַבער איינעם עפעס אויפטון עפעס פאַררעכטן, איז מען אים "משלח" האָט מען אים געשיקט אַ "שליחות", מ'האָט אים נישט פשוט אַרויסגעטריבן ער זאָל זיך גיין, נאָר מ'האָט אים געשיקט מיט עפעס, ער איז אַ שליח, אַזוי ווי מ'זאָגט מַה אָשִׁיב שְׁלָחִי דָּבָר (שמואל ב' כד, יג).

דאָס זאָגט דער מדרש, טאַקע ס'האָט זיך אָנגעהויבן [הגלות] דורכן חטא "בגירושין", אַבער דורכן חטא קען מען שוין נישט מתקן זיין פון דאָרטן [בארץ ישראל], גייט מען מיט אַ שליחות.

ס'איז נישט בחנם וואו מ'קומט, מ'ה' מַצְעִדִי גָבֵר כּוֹנֵנִי (תהלים לו, כג), יעדע פסיעה, יעדער טריט און שריט, ווייל מ'האָט דאָרט עפעס צו טון, אַז מ'גייט פון איין פּלאַץ אויפן אנדערן דארף מען דאָרט עפעס מתקן זיין, בחנם גייט מען נישט.

מ'מאַכט אַ ברכה יעדן טאָג הַמְכִּין מַצְעִדִי גָבֵר, דער בורא כל עולמים 'גרייט דאָס צו', דאָס איז טייטש מ'ה' מַצְעִדִי גָבֵר כּוֹנֵנִי.

- אוראי דעם [הוא רק באופן אַז] מ'זוכט נישט [חלילה לילך בדרך לא טוב], דאָס איז דאָך טייטש "וְיִדְרְכוּ" יִחְפֹּץ, אַז מ'זוכט [דעם דרך פון השם יתברך], דאָס איז דאָך מובן מאלוי, חלילה אויף אַ דבר עבירה צי כדומה [אין לומר שמן השמים סבבו כן] דאָס טוט מען אליין, נישט מן השמים, אַז ס'איז [הליכתו למקום] פאַר אַ חטא פון דעם רעדט מען נישט.

נאָר אַזוי סתם סיבת כל הסיבות, אַז ס'פירט זיך סיבות מ'גייט פון איין פּלאַץ אויפן אנדערן דאָס איז נישט בחנם, מסתמא האָט מען דאָרט צו טון, דארף מען נאָר זעהן מ'זאָל אויפטון דעם וואָס מ'ברויך, און דעם שליחות וואָס מ'שיקט מן השמים מ'זאָל נישט אַוועקגיין מיט גאַרנישט, מ'זאָל פאַררעכטן וואָס מ'האָט געברויכט צו פאַררעכטן, אַזוי ווי דער אוהחה"ק זאָגט הלאי מ'זאָל אויפטון אַז מ'קומט אהין.

השם יתברך זאל העלפן:

מ'זאל מיר די זכיה האָבן, זיך דערהאַלטן ביי די אמונה האמיתיית.

מ'זאל דבוק זיין אין דער אמת'דיגער אמונה.

דאָס איז דאָך דער "שורש" [כל התורה כולה], דאָס איז "אַלעס", דאָס איז "דאָס לעצטע" [פון א איד] - [כדאיתא בגמרא]^ל באַ חֲבִיקוּק וְהַעֲמִידֵן עַל אַחַת, וְצִדִּיק בְּאַמוּנָתוֹ יִחְיֶה, - די אמת'דיגע אמונה אין הקדוש ברוך הוא. מ'זאל האָבן כח מ'זאל זיך דערהאַלטן.

דער בורא כל עולמים זאל אונז געבן די זכיה, מ'זאל מיר גיין אין דרך האמת.

מ'זאל מיר זיין דבוק אין הקדוש ברוך הוא ותורתו הקדושה.

מ'זאל מיר זוכה זיין במהרה צו זען ישועת כל ישראל ושמחתן.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:

מ'זאל מיר די זכיה האָבן, מ'זאל קאַנען האָבן הכנה אין 'די טעג' [פון ימי הספירה]

צו "קבלת התורה", באמת ובתמים.

מ'זאל מיר מקבל זיין די "תורה הקדושה" אזוי ווי ס'איז דער "רצון הבורא"

ברוך הוא וברוך שמו.

מ'זאל במהרה זוכה זיין צו זען בגאולה שלימה ואמיתית, ובהתגלות כבוד שמים

עלינו במהרה בימינו אמן.

^ל בגמרא מכות (כג.): דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה וכו'.

בא דוד והעמידן על אחת עשרה, דכתיב (תהלים טו) מִזְמוֹר לְדָוִד ה' מִי יִגּוֹר בְּאַהֲלָךְ וגו' הולך תמים, ופעל צדק, ודבר אמת בלבבו, לא רגל על לשנו, לא עשה לרעהו רעה, וחרפה לא נשא על קרבו, נבזה בעיניו נמאס, ואת יראי ה' יכבד, נשבע להרע ולא ימר, כספו לא נתן בנשף, ושחד על נקי לא לקח.

בא ישעיה והעמידן על שש, דכתיב (ישעי' לג, טו) הִלֵּךְ צִדְקוֹת, וְדַבֵּר מִישְׁרִים, מֵאִס בְּכַזְע מַעֲשָׂקוֹת, נֶעַר כִּפְיוֹ מִתְמָךְ בַּשָּׁחַד, אִטֵּם אֲזִנוֹ מִשְׁמַע דְּמִים, וְעַצֵּם עֵינָיו מִרְאוֹת כְּרַע וכו'.

בא מיכה והעמידן על שלש, דכתיב (מיכה ו, ח) הִגִּיד לָךְ אֲדָם מֶה טוֹב וּמָה ה' דוֹרֵשׁ מִמֶּךָ, כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט, וְאַהֲבַת חֶסֶד, וְהִצָּנֵעַ לִכְת עִם אֱלֹקֶיךָ וכו'.

חזר ישעיה והעמידן על שתיים, שנאמר (ישעי' נו, א) כֹּה אָמַר ה' שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט, וְעֲשׂוּ צִדְקָה.

בא חבקיך והעמידן על אחת, שנאמר (חבקיך ב, ד) וְצִדִּיק בְּאַמוּנָתוֹ יִחְיֶה.

